

פרשת "דברים"

מתוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך: ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gamil.com

פרשת דברים

איך צריך להוכיח אחרים (הרב שלמה הלוי שליט"א)

פרשתנו פותחת את חומש דברים הנקרא גם: "משנה תורה" מכיוון שהוא חוזר על כל ארבעת החומשים שלפניו. לשם מה אם כן נדרש חומש החוזר על כל מה שנאמר?! התשובה לכך היא: כיוון שכל עניינו של ספר דברים הוא דברי תוכחה ובתוכחה לא נאמרים דברים חדשים... תוכחתו של משה הייתה להביא לכך שבני ישראל יביאו לידי הגשמה את כל מה שלמדו במשך 40 שנה במדבר. והוא עושה זאת ברמז ע"י הזכרת המקומות שחטאו בהן ולפי רש"י הסיבה היא: מפני כבודו של ישראל.

השל"ה הקדוש למד כלל גדול בעניין מצוות תוכחה מהפסוק: "אל תוכח לך פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך" (משלי ט): כאשר אתה מוכיח את עמיתך אל תאמר לו רק את חסרונותיו, כי אז ישנאך ולא ישמע לדבריך, והיינו "אל תוכח לך" – אל תוכיח אותו באופן שתאמר לו שהוא לך. אלא אדרבה, אמור לו חכם אתה, ולך לא מתאים לנהוג כפי שנהגת. וזהו "הוכח לחכם" כלומר, תעשנו לחכם, אז יאהבך וישמע לקול דברי התוכחה שלך.

סיפור מופלא על דרכו של ה"חפץ חיים" והצורה בה הוכיח אנשים: בתקופה שהיה נודד למכור את ספריו, ראה פעם באכסניה בוילנה יהודי חסון ומוגשם שנכנס והתיישב ליד השולחן, ופקד על המשרתת שתגיש לו נתח אווז צלוי וכוס משקה חריף. חטף בתאוותנות את נתח האווז מבלי ברכה והתייחס אל המשרתת בצורה בלתי הוגנת. ה"חפץ חיים" נדהם מהמחזה ורצה לנסות לגשת אליו כדי להעיר לו על קלות דעתו. אולם בעל האכסניה רמז לו שלא כדאי, כי הנ"ל היה חייל של ניקולאי בעברו ואין לדעת כיצד יגיב... "רבי הנח לו, אין אל מי לדבר. כשהיה בן 7 נחטף יחד עם ילדים אחרים, עד גיל 18 גדל בין גויים, ועבד את הצאר ניקולאי 25 שנה. מה אפשר לצפות מאחד כזה!?"...

חיך הרב, ניגש אליו, הושיט לו ידו ואמר: "שלום עליכם", ובלבביות שאל: תגיד זה נכון מה ששמעתי עליך?! שכילד קטן נחטפת לבין גויים ולא זכית ללמוד אפילו אות אחת מן התורה, עברת צרות ועינויים נוראים! לא פעם ניסו להעבירך על דתך, אילצו אותך לאכול חזיר ואף על פי כן נשארתי יהודי ולא השתמדת?! מאושר הייתי אילו היו לי זכויות כשלך והייתי בן עולם הבא כמוך. הרי מקומך בעולם הבא יהיה בין צדיקי עולם. מסירות נפש שכזו, לסבול ייסורים שכאלה למען כבוד שמים, למען היהדות, יותר מ-40 שנים רצופות!?

דמעות עלו בעיניו של החייל המגושם, הוא הזדעזע ונרגש מהמילים החמות שממש החיו את נשמתו, משנודע לו מיהו העומד לפניו פרץ בבכי עז. ה"חפץ חיים" המשיך: אדם כמוך, שזכה למסור את נפשו על קידוש השם, אילו קבלת על עצמך לחיות מעתה ועד סוף ימך כיהודי כשר, לא היה מאושר כמוך בארץ. היהודי שוב לא עזב את ה"חפץ חיים" עד שנהפך לבעל תשובה אמתי וצדיק גמור...

כמה זהירות נדרשת במצוות התוכחה... יה"ר שלא נחטיא את המטרה ונאהב כל יהודי.

שבת שלום ומבורך

"אלה הדברים..." (א, א) (א)

אלה הדברים" - מהם 'הדברים'? בדרך רמז ננסה לעמוד על אותם הדברים לפי 'בעל הטורים'.

ספר בראשית מתחיל באות ב', ספר שמות מתחיל באות ו', ספר ויקרא מתחיל באות ו', ספר במדבר מתחיל באות ו', וספר דברים מתחיל באות א', הגימטרייה של כל אלו עולה לעשרים ואחת כמניין – "א-ה-י-ה". סופי המלים הראשונות של חמשת החומשים הם: בראשית ת', שמות ה', ויקרא - א', במדבר - ר', דברים - ה, סך הכל - שש מאות ואחת עשרה כמניין 'יראת', כפי שכתוב בפסוק (תהלים קיא, י): "ראשית חכמה יראת ה'. כמו כן המלה 'תורה' גם היא עולה למניין שש מאות ואחת עשרה, ומוסיף 'בעל הטורים', ואומר שהאותיות המסיימות את הספרים הן: בראשית - מ' (במצרים), שמות - מ' (מסעיהם), ויקרא - י' (סיני), במדבר - ו' (ירחו), דברים - ל' (ישראל), בגימטרייה - מאה עשרים ושש, כמניין המלה 'ענו'. ללמדנו שאמנם - יש לומדים רבים לתורה אבל התורה תישאר רק אצל מי שהוא ענו. ועל כך נאמר: ומשפטים בל ידעום הללויה. "ידעום", עם הכולל בגימטרייה - "ענוה".

"אלה הדברים" (א, א) (מנחה בלולה)

במדרש, 'אלה הדברים' אל תקרי 'הדברים', אלא 'הדבורים' מה הדבורה כיון שהיא עוקצת, מתה, כך משה רבינו, עליו השלום, כיון שהוכיח את ישראל נסתלק מן העולם. אף אתה צא ולמד קל וחומר, מי שדבריו דבש ונופת צופים כך, קל וחומר, בן בנו של קל וחומר לסתם מגידי מישרים ומטיפי מוסר.

"אלה הדברים אשר דבר משה".

מבאר רש"י: הוכיחן על חטא העגל ומחלוקתו של קרח. מסופר על הגאון ר' לייב "מוכיח" שהיה נוהג לדרוש ולהשמיע בכל יום ויום לפני הקהל דברי מוסר ותוכחה. פעם אחת אמר לו הרה"ק בעל "תולדות יעקב יוסף" הלא אצל משה רבינו שלא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה, ואם כן למה זה אתה מוכיח את ישראל בכל יום. השיב לו ר' לייב, אמנם כן הוא, אלא שכבר שנינו "שוב יום אחד לפני מיתתך" והיינו שישוב בכל יום, כיון שאין האדם יודע מתי הוא היום האחרון שלו, ומטעם זה גם אני צריך להוכיח סמוך למיתתי שהוא בכל עת כי לא ידע האדם את זמן מותו...

פרפראות לפרשה (רפאל פת)

פרק א' פסוק א'

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל"

ידוע "אלה" – ראשי תיבות אבק לשון הרע, על זה דבר משה אל כל ישראל.

ועוד פירוש אלה – ראשי תיבות אדם השומר לשונו אומר הגאון מוילנא על כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו בעולם הזה. יזכה לאור הגנוז בעולם הבא שאין כל מלאך ובריה יכול לשערן.

”אשר דיבר משה אל כל ישראל”- כיון שהוכיח משה רבנו את בני ישראל ברמז בלבד, הרי סימן הוא זה שהיו כולם בעלי תוכחה והיו מסוגלים להבין את תוכחתו ויכולים לעמוד בה.

פרק א' פסוק ה'

”בְּעֵבֶר הִירְדָן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל הוֹאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאֹמֵר”

משה באר את התורה - סופי אותיות התרה. משה רבינו פרש את התורה והמצוות לאלו שנולדו במדבר. לפני שנכנסו בני ישראל לארץ ישראל, פירש להם משה את התורה בשבעים לשון לומר להם כי בכל מקום ומקום שיימצאו בין אומות העולם, מחויבים הם לשמור תורה ומצוות. שבעים לשון כנגד שבעים אומות העולם.

פרק א' פסוק ו'

”ה' אֶלְקֵינוּ דָּבַר אֱלֵינוּ בְּחָרֵב לְאֹמֵר רַב לָכֶם שֶׁבֶת בְּהַר הַזֶּה”

”(בהר) הזה” = 17 בגימטריא טוב. מקום קרוב להר סיני בו שכן עם ישראל ושם בהר סיני קבלו את התורה.

”בחרב”- ראשי תיבות: בהר חרב ראו ברכה (קבלת התורה)

פרק א' פסוק ז'

”פָּנּוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֵאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֵל כָּל שְׁכֵנֵי בְּעֶרְבָה בְּהַר וּבְשִׁפְלָה וּבְנֹגֵב וּבְחוּף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְבֹּנוֹן עַד הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר פָּרָת”

פנו (וסעו לכם) – אותיות נוף. המילה הראשונה בפסוק זה פנו-נוף מרמזת על נופי ארץ ישראל ערבה, הר, שפלה, נגב וחוף הים. ”בהר ובשפלה ובנגב” סופי אותיות בהר.

השפלה מפרידה בין הים וההר ואילו ההר נמצא גם בנגב. ובחוף הים – אומר רש”י אשקלון ועזה. ועזה = 88 בגימטריא פח. עזה הייתה מתקופת הפלשתים ועד ימינו אלו פח (מוקש) לעם ישראל.

פרק א' פסוק ח'

”רָאָה נָתַתִּי לְפָנֵיכֶם אֶת הָאֶרֶץ בָּאוּ וַרְשׁוּ אֶת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזָרְעָם אַחֲרֵיהֶם”

”ראה נתתי” ראשי תיבות רן (שמחה) כאשר אדם נותן לרעהו בלב שלם (במיוחד במתן צדקה) הדבר גורם לנותן שמחה גדולה. כאן הקב”ה מבטיח לאבות האומה אברהם יצחק ויעקב לתת הארץ לעם ישראל הבטחה שנמשכת עד היום.

ולזרעם = 353 בגימטריא = גשן.

גם שבני ישראל היו בארץ גושן במצרים, מבטיח הקב"ה לתת הארץ לעם ישראל.

פרק א' פסוק י"ב

"איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם"

"איכה אשא לבדי", אותיות ישב. משה רבנו יש לשפוט את העם וליישב את סכסוכיהם ושפט בין איש ובין רעהו.

"וריבכם" אותיות בכורים. הבכורים עסקו בעבודת המשכן עד שהחליפו אותם הלוויים.

במילה וריבכם האות הראשונה ו' והאות האחרונה מ'. מ"ו=46 בגימטריא לוי. כאן הקשר בין הבכורים והלוויים.

פרק א' פסוק ט"ו

"ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים ואתן אתם ראשים עליכם"

"ואקח" – ראשי תיבות: ומנתי אנשים קבועים חכמים. אנשים הממונים על שלום הציבור.

"ראשי שבטיכם אנשים" ראשי תיבות ראש, ראש השבט הוא מנהיג את השבט שומר על סדרי החברה בשבט. ראשי השבטים היו אנשי חיל יראי ה', אנשי אמת ושונאי בצע.

פרק א' פסוק ל"ו

"זולתי כלב בן יפנה הוא יראנה ולו אתן את הארץ אשר דרך בה ולבניו יען אשר מלא אחרי ה'"

כלב=52 בגימטריא בן. בשמו של כלב רמוז שהוא בן יפונה.

מלא אחרי=290 בגימטריא רץ. כלב בן יפנה רץ לעשות את השליחות שהטיל עליו משה רבנו לרגל את הארץ, ופעם שנייה רץ לקברי האבות בחברון להינצל מעצתם הרעה של המרגלים.

"דרך בה לבניו"=335 בגימטריא=שלה. אדם כמו כלב בן יפונה ראוי הוא ובניו שיהיו במקום קדוש כמו משכן שילה.

שלה - ראשי תיבות שויתי ה' לנגדי. בספר שמואל א' פרק א' פסוק ג' כתוב על אלקנה: "להשתחות ולזבח לה' צבאות בשלה".

איכה (הרב יוסף זילברפרב)

קריאת הפרשה הראשונה בחומש דברים חלה תמיד בשבוע שלפני תשעה באב, שיא של צער האומה ואבלותה. יש נוהגים שכבר בקריה"ת בשבת קוראים את הפסוק: "איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם" בניגון של איכה. בשבת זו קוראים את ההפטרה "חזון ישעיהו"

ומדגישים את קריאת הנביא: "איכה היתה לזונה קריה נאמנה". קריאה זו היא למעשה הכנה לקריאת ה"איכה" של ירמיהו.

אותיות "איכה" הן אותיות "אִיכָה". אדם מישראל בכלל, ושרידי הפליטה והחרב, האודים המוצלים מאש השואה בפרט, כשקוראים את מגילת "איכה", צריכים לשמוע באוזניהם את קול ה' הקורא אל היחיד: איכה? היכן אתה? מה עשית כדי למנוע חורבן חדש. האם תיקנת מעשיך ובנית את ביתך על יסודות כאלה שיבטיחו יציבות רוחנית ומוסרית לישראל? דבר זה אפשרי לעשותו, רק אם נגביר חיילים לתורה ולקיום מצוות.

התפילין וחמשת חומשי התורה

בסיעתא דשמיא, מתחילים את ספר דברים. הנקרא בשם חז"ל: "משנה תורה" כיוון שהוא חוזר על עניינים של ארבעת החומשים שקדמו לו.

השפת אמת מגור מביא חידוש: הוא מוצא קשר בין ארבעת החומשים לתפילין באופן הבא: תפילין של ראש מחולק ל-4 חלקים נפרדים והם למעשה דומים לארבעת החומשים שכל אחד מהם יחידה בפני עצמו. חומש דברים - דומה לתפילין של יד, כיוון שנמצאים בו הרבה דברי תוכחה המקרבים לה' וקושרין ליבותיהן לה', וכל ה-4 נמצאים בקלף אחד (ולא בכדי מתחיל בתשעת הימים).

פרשת דברים נקראת תמיד בשבת שלפני תשעה באב הנקראת: "שבת חזון" - חטא המרגלים "ויבכו העם בלילה הוא", אתם בכיתם בכיה של חינום (לא בטחתם שאכניסכם לארץ) אני קובע לכם בכיה של דורות (עתידים אתם להתאבל על החורבן).

קשר נוסף בין הפרשה להפטרה ולמגילת איכה הנקראת בשבוע זה:

בפרשת השבוע נאנח משה רבנו ואומר: "איכה אשא לבדי טרחכם..."

מפטירין בישעיה: "איכה הייתה לזונה קריה נאמנה..."

במגילת איכה נאמר: "איכה ישבה בדד..."

מבחן התוצאה (הרב גד שכטמן)

"כאן עולם האמת?!", שאל אברום בתהייה. למול עיניו הנדהמות ראה את רמי, נהג המונית שהתגורר בשכנותו וכעת הגיע יחד עמו לעולם שכולו טוב, יוצא מבית הדין של מעלה כשבידו האישור הנכסף: 'גן-עדן'. ואילו הוא, אברום, הישר ותמים הדרך שכל ימיו השתדל לנהוג בהגינות ואף מסר שיעור תורני למתפללי בית הכנסת שבאזור מגוריו - קיבל גיהינום בשל אי אלו עבירות.

"תבין, אברום, כאן מסתכלים בעיקר על התוצאה", הטעים לו מלאך עליז שעבר במקום. "משך כל חייו של רמי בלט דבר משמעותי אחד שהוא עשה: קו ירושלים-תל אביב. "אמנם אתה מסרת שיעור יומי בבית הכנסת, אך בעוד שאצלך בשיעור כל המאזינים נרדמו, כשרמי

ישב על ההגה ושייט בכביש כמו מטוס קל - כל נוסעי המונית ונהגי הרכבים הסמוכים קראו תהילים בכוונת הלב ועשו תשובה...".

הישורת האחרונה של המסע במדבר מתקרבת בצלילים נוגים ושמחים יחדיו. עם ישראל עומד בשבועות הספורים שטרם כניסתו לארץ המובטחת, אך מצד שני, הצער מכרסם בנקודות רגישות בלב: משה רבנו, המנהיג הנערץ, לא ייכנס עמם לארץ ישראל.

כאן, בתחנה זו, מוצא משה רבנו את המקום לתת 'הכוונה' אחרונה לצאן מרעיתו, באמצעות תוכחה עדינה ודקה על מאורעות העבר. כל מאורע נרמז במילה או שתיים בלבד בלא להתעכב על החומרה שבו, ללא ירידה לפרטים הקטנים.

את העיקרון הנפלא הזה, שתיכף נרחיב בו, למד משה מיעקב אבינו שסמוך לפטירתו הוכיח את בניו. חכמינו נוטלים כדוגמה את ראובן, הבכור, שבתוכחתו אנו מוצאים מספר נקודות בסיס לתוכחה מותרת: "פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך". רק נקדים שחלילה לא חטא ראובן, אך בשל דרגתו הגבוהה - נדרש ממנו יותר.

א. יעקב נוגע במעשהו בביקורת מינימאלית אך גלויה - 'עלית משכבי אביך'.

ב. הוא אינו שוכח להסביר לראובן מה שורש הנקודה שבשלה הוא נכשל - 'פחז כמים', המהירות שבה פעלת הייתה בעוכריך.

ג. הוא שומר את הביקורת עשרות שנים, מאז המעשה ועד סמוך לפטירתו.

מדוע? כיון שהתוכחה צריכה להיות נקייה מכעס אישי, אגו פגוע, או כל רגש עצמי אחר. יעקב מחכה עד לדקה ה-90 כדי להיות בטוח שחוץ מתוכחה טהורה של 100% אין פה גורם יצרי נוסף שמעורב בביקורת.

נקודה נוספת שגרמה לו להמתין זמן רב עם תוכחתו, הייתה כבודו של ראובן, כבודו של מקבל התוכחה. להסתובב בחברת האדם שהוכיח אותך - זו לא התחושה הכי נעימה בעולם. להרגיש כ'מטופל' הזקוק לטיפול - אינה פסגת ההנאות בתבל. יעקב ממתין עד סמוך לפטירתו על מנת שבניו לא יתביישו להישיר אליו מבט לאחר התוכחה.

זו תוכחה אמתית שכל כולה נועדה עבור הזולת.

מיעקב למד משה רבנו איך להוכיח את עם ישראל לפני פטירתו, אם כי, הוא משנה מעט מיעקב בשל העובדה שזו תוכחה לציבור ולא ליחיד. במקום לפרט את העבירה ואת הסיבה הוא רומז אותן במילים ספורות. אך גם הוא משהה את תוכחתו עד סמוך למיתה כדי שלא יתביישו בני ישראל מדבריו.

אין לנו את הפריבילגיה שבה נקטו יעקב ומשה להוכיח את בניהם ותלמידיהם סמוך לפטירתם. איך בכל זאת נוכל להוכיח את הזולת בצורה טובה?

על רבי זושא מאניפולי מספרים שכשהיה זקוק להוכיח יהודי מישראל, היה נעמד לידו ומתחיל להוכיח את עצמו בקולי קולות: "זושא, זושא. מה יהיה אתך? שוב פעם זלזלת בנטילת ידיים לסעודה? דיברת לשון הרע על יהודי, לא דנת את חברך לכף זכות...". וכך היה מונה את העבירות "שלו", כשבעצם, היו אלו העבירות של הניצב לצידו. פעולה זו גרמה לשומעים להתעורר ולשוב בתשובה מכל העוונות שהיו בידם, בלי שהתביישו מהתוכחה שנאמרה ברבים, כי רבי זושא דיבר אך ורק לעצמו. גם אצלנו, טרם שנוכיח את החבר, לא יזיק אם נבדוק היטב בלבנו האם איננו נגועים בבעיה שראינו אצל השני.

ובבואנו להוכיח את חברנו ולבקר את דרכו, חובה עלינו לחשוב למרחוק: מה תהיה תוצאת דיבורנו? חיובית, או חלילה לא. כשנקפיד להוכיח את החבר ברמז, בלשון עדינה ובלי להרגיש יועצים מדופלמים "המסייעים" לו לצאת ממצב הביש אליו נקלע, גם המוכיח וגם המוכח יגדילו את זכויותיהם לכניסה לגן-עדן.

אלה הדברים אשר דיבר משה... בעבר הירדן... ובין-תפל ולבן וחצרות ודי זהב (א,א) (הרב נתן)

מסביר רש"י: שמשה רבינו רמז לבני ישראל על כל הפעמים שחטאו במהלך השנים.

וחצרות: פירוש אחד: שהכוונה למחלקתו של קרח. פירוש נוסף: שאמר להם, "היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע.

ודי זהב: שהוכיחן על העגל שעשו מרוב שהיה להם הרבה זהב, כמו שכתוב (הושע ב, י) "וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל".

נשאלת השאלה: הרי חטא העגל היה קודם למחלוקת קורח ועדתו ומדוע הקדימה התורה וחיצרות ודי זהב?

ונראה שאפשר ליישב על פי המדרש שאומר "אמר משה רבינו ע"ה לפני הקב"ה, מפני מה אתה רוצה להענישם על חטא העגל הלא אמרת בעשרת הדברות "אנכי ה' א-לוהך" ו"לא יהיה לך א-לוהים אחרים על פני" בלשון יחיד, שכל הציווי נאמר עלי ולא עליהם". ולמה אתה רוצה להענישם. ובזה היה משה מלמד סנגוריה על ישראל.

והנה במחלוקתו של קורח אמרו בני ישראל: כולנו שמענו מפי הקב"ה "אנכי ה' א-לוהך" ו"לא יהיה לך א-לוהים אחרים" וכוונתם הייתה שמחמת שהדברים נאמרו בלשון יחיד א"כ כל אחד ואחד מאתנו חשוב בעיני הקב"ה כמשה. ולפי זה מובן למה נאמר קודם וחיצרות שרוצה לומר שמכוח החטא של קורח ועדתו נתעורר שוב חטא העגל כיוון ששוב אין משה יכול ללמד עליהם זכות ולהצטדק. ש"אנכי ה' א-לוהך" נאמר לו ולא להם, שהרי הם הודו שנאמר להם.

אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב (א,א) (מר רפאל ירקוני)

'אלה הדברים' לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל. (רש"י).

ולכאורה קשה, הרי להלן האריך משה בכל הדברים שהזכיר כאן רק ברמז. שהזכיר את מעשה המרגלים ואת מעשה העגל ואת בליעת דתן ואבירם וקברות התאוה וכו', והרי לנו שלא חס על כבודן.

ואולם מעיון בדברי הכתוב נראה שקודם שאמר משה באריכות את כל הדברים האלו, נאמר (לקמן פסוק ג) 'דיבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אותו אליהם'. ומשום כך נ"ל דאכן משה רבנו לא רצה לפגוע בכבודן, ומה שדיבר בתחילה היינו מה שדיבר עוד בעצמו ואכן רק הזכיר את הדברים ברמז, אך הקב"ה רצה שיאריך בהם, ולכן מה שהאריך בהם היה לאחר שציווהו ה' על כך. ואפשר שלזה התכוון הכתוב באומרו (לקמן פסוק ה) 'הואיל משה באר את התורה הזאת לאמור', שהתוכחה נקראת תורה. ובתחילה היו סתומין ורק ברמז נזכרו ואילו כאן התבארו הדברים.

אלה הדברים

ספר דברים - משנה תורה - רובו ככולו עוסק בתוכחות. אומרים חז"ל, שאם אדם מקיים תורה ותר"ג מצוות, זוכה הוא שהקללות הופכות לו לברכות. ובדרך רמז מובא בספר "תורת חמד" (הרב חיים מיכאל דב וייסמנדל זצ"ל) בצורה הבאה: אם מונים החל מהאות ב' ב"אלה הדברים" 316 אותיות מגיעים לאות ר', ונמשיך למנות עוד 316 אותיות מגיעים לאות כ', ובדילוג נוסף של 316 אותיות מגיעים לאות ה', וביחד מקבלים את המילה 'ברכה'!

"ודי זהב - הוכיחן על... (א,א, רש"י) (נאמר מפי הרה"ח ר' מרדכי לוטרמן שליט"א ששמע מפי האדמו"ר מוהר"ל זצ"ל)

אחד הבחורים שלמד בישיבת באבוב בגליציה, בנציון ב, הי"ד. היה מחונן בכישרונות מיוחדים בלימוד ובמוח מעולה. כמו כן היה מוכשר גם בידיו, בעל ידי זהב ממש. בשל כך לא ניצל את כישרונותיו ללימוד, אלא עסק בזמן סדרי הישיבה בעבודות נוי. בסוכות - קישוטים. בשבועות - קישוט בית המדרש וכל לימודו היה באופן של לצאת ידי חובה ...

פנה אליו האדמו"ר ה"קדושת ציון" ואמר: "העולם נוהגים לקרוא לבעל מוח מעולה "ראש ברזל", ואילו לאומן "בעל ידי זהב" מדוע, הרי מתאים יותר לומר הפוך, ראש זהב וידי ברזל! ?

התשובה היא, טבע הזהב אפילו היה מונח שנים רבות, נשמר ביופיו ולא מתקלקל. ואילו ברזל, כאשר אינו בשימוש זמן רב, מחליד ושוב אינו ראוי לשימוש כבעבר.

כך הוא אצל האדם! אדם שיש לו כישרונות בידיו אפילו אם לא ינצל אותם משך זמן רב, כשישוב להשתמש בהן לא יאבד מכישרונו, לכן נקרא בעל ידי זהב. לעומתו מי שחונן בכישרונות של בינה וזיכרון, אם לא ישתמש בהם ובפרט בימי הנעורים מוחו ייהפך לחלודה, כטבע הברזל הנוטה להחליד ולהתקלקל ..."

סיים הרבי " : נצל את ימי נעורייך כראוי, ואז ראשך ישמר ויפרח !"

"אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבַר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל" (ברינה יקצורו עלון 133)

וברש"י: לפי שהן דברי תוכחות (ספרי א.), ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז, מפני כבודן של ישראל.

הגאון הצדיק רבי יעקב ישראל ליובצ'נסקי זצ"ל, חתנו של הסבא מנובהרדוק היה בנו של הרב מברנוביץ זיע"א. לאחר שנפטר אביו, הפצירו בו בני הקהילה למלא את מקומו, ואומנם לא היה ראוי לכך ממנו. סירב הוא בכל תוקף, וברח מן השררה, אך לבסוף נעתר. בהזדמנות הראשונה התפטר, והיה למשיח בשיבה המקומית. מכל מקום, עם התמנותו נדרש להכריע ב"דיני נפשות".

פרנסי העיר, ביקשו את הסכמתו לפטר את השמש הזקן של בית הכנסת הגדול. קשה היא עבודת השמש, עליו להשכים בעוד ליל להסיק את התנור, שיהיה המקום חם, נעים ומואר בבואם של ראשוני המתפללים. עליו היה לשרת את הלומדים עד לאחר תפילת ערבית, לסדר את הספסלים, הספרים והסידורים במקומם בסופו של יום ארוך זה. כמה זמן נותר לו לשינה עד ליקיצה המוקדמת?! שעה קלה, לא יותר.

עשרות שנים מילא השמש תפקידו באמונה, וכעת גבר עליו גילו, עד שנעשה כבד תנועה, קצר ראייה וקצר רוח, והגרוע מכל שהיה מתעורר בשעה מאוחרת, בסוף זמן קריאת שמע...

היו הלומדים באים ובית הכנסת נעול, חשוך וקר. אי אפשר להמשיך כך! יש למצוא שמש צעיר ונמרץ! טענו הם. והשמש, מה יהא עליו? מיטב שנותיו נתן לציבור, עתה יושלך ככלי שאין חפץ בו? מלבד החרפה והבושה, בימים ההם, לא הייתה קרן פנסיה ולא ביטוח לאומי, ממה יחיה, יפשוט יד?! "דברו אתו והעמידוהו על חומרת המצב, אולי יתעשת וישוב לתפקד". הפרנסים משכו בכתפיהם: "דיברנו שוב ושוב, אך פשוט אינו יכול, זקן הוא". "אין דבר העומד בפני הרצון"! קבע הרב נחרצות, "אשוחח עמו".

שוחח הרב עם השמש הזקן וראה זה פלא! דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. שוב הוכח, כי אין לך דבר העומד בפני הרצון. עובדה! הראשונים בבית הכנסת והרב בראשם, מצאו בית כנסת פתוח, מואר ומוסק, השמש בא, עשה מלאכתו וחזר לישון. מדוע לא? שיערב לו! נושא הפיטורין ירד מן הפרק.

איש לא העלה בדעתו, שהרב אכן שוחח עם השמש וראה שאין עם מי לדבר. נכמרו רחמיו והיה קם ב-02:00 לפנות בוקר, עולה לבית המדרש, מעלה את הנרות בנברשת, מסיק את התנור, וחומק לביתו לשעה של לימוד, ואז שב ועולה עם המשכימים, ועוד משבח באוזניהם את השמש שחזר למוטב...

באחד הלילות לא הצליח השמש לנמנם, והשעה הייתה אחת, אחת וחצי, שתיים, שתיים וחצי, אמר לעצמו: "אני כבר ער, עלי למלא את תפקידי...". קם, התלבש, והחל ללכת בעלטה בשלג ובקור מקפיא. כשקרר לבית המדרש, רבה הייתה הפתעתו. המבנה, שהיה אמור להיות

נעול ואפל, מואר באור יקרות! הכיצד? חשב הוא: כל זמן שהיה כוחו במותניו, רעדו ממנו חסרי הבית ולא העזו להשתכן בבית המדרש. אך עתה, פלשו פנימה, ועשוהו לביתם... איזו חוצפה ועזות פנים!

הכעס מילא אותו כוחות עלומים, ופתח את הדלת הכניסה בבת אחת. ואכן, כאשר שיער כן היה. אורח זר השתלט על המקום, לא הסתפק בהעלאת הנרות בנברשת, אלא בחוצפתו עוסק הוא גם בהסקת התנור הגדול. "היי אתה, מי נתן לך רשות? אלו עצי הקדש, רכוש בית הכנסת! כבה את האש, ומיד!" פקד הוא על האיש הזר. ה"זר" היה לא אחר מאשר כבוד הרב... גחן הרב על העצים הקרים והלחים, שקד כהרגלו להפיח בהם אש, ולא היה זה קל. מששמע את קולו של השמש, חרד. אם יזדקף, יזהה אותו ויבין מי קם מבעוד לילה, מי טורח לבוא ולחמם את בית המדרש, הרב בכבודו ובעצמו! יבין ויתבייש בעצמו, בחולשתו, בגילו, באוזלת ידו... לא! איני יכול להזדקף ולהיראות בפניו, לא כעת, חשב לעצמו הרב.

והשמש כבר מאחוריו, פיו מלא נאצות וגידופים. כעת ודאי שלא יוכל לצאת, השמש יראה את מי חרף וגידף. "חרש אתה? אינך שומע"? צרח השמש, והחל להכותו בחלק גופו שמחוץ לתנור... כעת, ודאי וודאי שלא יוכל לצאת! למזלו, חלש היה השמש, במיוחד לאחר ליל השימורים, ושבעתיים לאחר שהותש כוחו בצרחות ומכות. עייף, פנה משם בגרירת רגליים, נוהם וזועף. בינתיים נשאו מאמצי הרב פרי, האש נאחזה בזרדים שהשמיעו קול פצפוף. כשראה הרב שרגלי השמש מתרחקות, מיהר ונרתע מהתנור המתלקח כשכל זקנו חרוך!!! חמק מהר מהשמש שצרח אחריו בהבטחות לתפסו...

מששב הרב לביתו נדהמה הרבנית למראה פניו: "יעקב ישראל, היכן הזקן"?! סח לה הכל וביקש שתנצור את הסיפור כל חיי השמש. "יעקב ישראל, יש לי שאלה: מה היית עושה אילו היה השמש נשאר מאחוריך עוד שתי דקות? עוד שתי דקות הייתה האש מתלקחת למדורה עזה!" "איני מבין מה השאלה", אמר הרב. חכמינו קבעו כי: "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו", אם הוא בתוך כבשן האש, ודאי שאסור לו לצאת!"

"הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" (ויקרא י"ט, י"ז)

משה רבנו מוכיח את עם ישראל לפני מותו בדרך רמז, על מנת לא לפגוע בכבודן של ישראל.

יש מצוה "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" ומבארים חז"ל: תוכיח אותו באופן כזה שלא יפגע, באופן שלא תשא עליו חטא, שלא יצא מזה חלילה חטא שפגעת בו. צריכים לדעת שכאשר ניגשים להוכיח מישהו שחלילה אין לנו נגיעות בעצם התוכחה וידינו נקיות.

נביא סיפור שימחיש זאת: מסופר על האדמו"ר הרי"צ שהגיע לבית הרפואה, נאלץ הרופא להזריק לו זריקה. הוא עקב בדריכות על ההכנה של הרופא והאחות ניקו ידיים בחומר מיוחד, לקחו את המחט מאריזה סטרילית וניקו את המקום באלכוהול שלא יחדרו חלילה חיידקים לגופו. בתגובה אמר הרבי למזכירו שניתן ללמוד מזה מוסר השכל חשוב מאוד: לפני

ש"דוקרים" מישהו אחר = שמוכיחים אותו על מעשה לא טוב שעשה, צריך שהתוכחה תהיה סטרילית וללא נגיעות אישיות, שאם לא כן עלולים דברי התוכחה להזיק יותר מאשר להועיל...

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל (א,א) (כתנת פסים).

ספר זה, הנקרא בשם ספר משנה תורה, פותח בתוכחה בימי חודש אב, ימים קשים לעם ישראל, כדי שנזכור כולנו שגרמנו צער לקדוש ברוך הוא. והצער הזה נהפך לצער עבורנו, ימי דין, ימים שמזלם של ישראל למטה חס וחלילה, ומשום כך פותחים דווקא בפרשת תוכחה, שנדע להיזהר במשנה זהירות בימים אלה להרגיש בצער השכינה ובגלותה - גלותנו.

בימים אלו עלינו לזכור שאנו נמצאים בגלות ארוכה וממושכת של קרוב לאלפים שנה. עבר קציר כלה קיץ ועדיין לא נושענו. במגילת איכה כתוב: "כל רודפיה השיגוה בין המצרים". ופירש זאת הבעל שם טוב הקדוש, באופן כזה: "כל רודפי ה' השיגו ה' בין המצרים". דהיינו, כל מי שרודף ה' ואוהב מצוותיו השיגו בין המצרים, בימים קשים אלו דווקא.

הרב הקדוש רבי מרדכי מנדבורנא זיע"א היה אומר: בטבע העולם, אבא שיש לו עשרה בנים ומתו מתוכם שבעה, הרי השלשה הנותרים אהובים ביותר, משום שאלו מה שנשארו לו בחייו. אף הקדוש ברוך הוא כן, אנו שארית הפלטה, ולכן אהבתו וקרבתו אלינו גדולה, ובפרט בימים טרופים אלו. ועיקר מטרת הרחוק שהרחיקנו השם יתברך מאדמתנו היא כדי שנזכור עוונותינו, נתחרט על מעשינו, ונחזור בנו. וכמו שנאמר: "בושו והיכלמו מדרכיכם בית ישראל".

ימי בין המצרים הם ימי חשבון נפש נוקבים, בבחינת: "כל מי שלא נבנה בית המקדש בימי כאלו נחרב בימיו". ולפי גרסת התלמוד הירושלמי (יומא פרק א') "כאילו הוא בעצמו חרבו", ה' ישמרנו.

בזמן אבותינו, עד לפני דור או שנים, צער החורבן היה מורגש. ואלו כיום בעוונותינו הרבים נשכח מליבנו עניין החורבן, אנשים ריקים מתהללים במדינה ובישוב הארץ, ולא שמים לב שהמצב שאנו שרויים בו היא הגלות הגדולה ביותר שעליה צריכים לבכות. והרי בכל שמחה מצווים אנו: "אעלה את ירושלים על ראש שמחתי". בכל בנין ובית חובה להשאיר אמה על אמה כדי לזכור את חורבן בית המקדש בכניסתו וביציאתו. וכבר כתב היעב"ץ שנראה בעיניו שכל סיבת העינויים והשמד ואורך הגלות הוא מחמת חוסר הבכיה והצער על גלות השכינה, ואם כך הדברים אמורים על זמנם, מה נענה אנו יתמי דיתמי על זמנינו אנו???

מספרים על ה"חתם סופר" שהיה נוהג להתבודד בערב תשעה באב (שעות ספורות לפני כניסת הצום) מבלי שיכנס איש לחדר ההתבודדות, היה אחד מתלמידיו סקרן לדעת מה הרב עושה בחדרו, הלך והביט מחור המנעול לראות את מעשי רבו, ונבהל מאוד בראותו את רבו, קדוש ישראל "החתם סופר" יושב על גבי הקרקע וממלא כוס דמעות. מטבל את הפרוסה בדמעות ואוכל, בבחינת: "האכלתים לחם דמעה", וכן היו הגאון רבי אליהו זיע"א, והגאון רבי יעקב חיים סופר זיע"א, יושבים בכל לילה לומר "תיקון חצות" בבכיה, והיו נותנים דמעות אלו לעקרות – והיו נפקדות, או לחולים – והיו מתרפאים.

הזמן הזה והימים הללו ימים קשים הם, וזמן פורענות בעולם, צריכים לדעת שאף על פי שעת צרה היא, עם כל זאת עתידים אנו להיוושע ממנה, וכבר אמר דוד המלך, עליו השלום:

"שבטך ומשענתך המה ינחמוני" והסביר זאת הסבא מנוברדוק זיע"א, במשל לבן שטעה ביער עבות, והיה מפחד מאוד מאריות ודובים, ופתאום קיבל סטירת לחי חזקה, טרם שזעק הביט וראה שמכה זאת היא מאביו, מיד צעק "אבא!!!!" וחיבקו במקום לצעוק חמס על המכה שקיבל, וכן הדבר בעם ישראל שמקבלים מכות, אך בטרם יצעקו אם יראו ממי קבלו את המכה, הרי הם מתנחמים. ועל זה אמר דוד המלך: "שבטך ומשענתך המה ינחמוני".

עלינו לדעת שבימים אלו חייבים אנו להתקרב יותר לבורא עולם, ולהתאבל על חורבן הבית, וכבר אמר רבי שמעון בר יוחאי בגמרא ברכות (ל.) מיום שחרב בית המקדש אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעולם הזה, ואין הכוונה להיות בעצבות, חס וחלילה, אלא שלא להרבות בשמחה שאינה של מצוה.

צריכים אנו לזכור את צערו של השם יתברך על בניו, וכמו שאמר אליהו הנביא, שבכל יום ויום אומר הקדוש ברוך הוא: "אוי לאב שהיגלה את בניו מעל שולחנו, אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם" ועל ידי שאנו נצטער על חורבן הבית אז יתקיים בנו: "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה".

נזכה בקרוב לראות עין בעין בביאת משיח צדקנו, אמן ואמן

האסון ("והערב נא").

מספרים על יהודי כפרי, רועה צאן מנעוריו, שגידל בדיר שלו עיזים וכבשים רבים. כל אנשי הסביבה באו לקנות ממנו חלב וצמר, שהיו לו שכר נאה לפרנסה.

ויהי היום, וגנבים הגיעו לכפר, והחלו לחמוס את עזיו וכבשיו של היהודי. בבוקר אחד חסרו 10 עיזים מן העדר, למחרת עוד 20, וכך מדי יום ביומו. משראה הכפרי שהעדר מתדלדל בצורה משמעותית, ועמו גם פרנסתו, נסע העירה, אל רבו הצדיק, וביקש בדמעות שיברך אותו שהגנבים יפסיקו לגנוב ממנו. הרבי ראה את ליבו השבור של הכפרי, ובירכו בחום. ואכן, בתוך תקופה קצרה חדלו הגנבים מלהופיע בכפר ההוא.

משראה הכפרי שברכתו של הרבי פעלה בהצלחה, נסע שוב למעונו של הצדיק, כדי לבשר לו את הבשורה הטובה ולהודות לו על כך. עכשיו הוא כבר נכנס לחדרו של הרבי בפנים מחויכות, וכולו שופע אושר.

לאחר שהודה לרבי על ברכתו, פנה אליו הצדיק, ואמר לו: 'שמעת על האסון הנורא שאירע היום עם הכבשים?' הביט הכפרי בתימהון, ולא ידע למה הרבי מתכוון. אסון נורא עם כבשים? על מה הרבי מדבר? אבל הרבי ממשיך ושואל: 'וכי לא שמעת על האסון הנורא?!' כשראה הרבי שהכפרי אינו יורד לסוף דעתו, פתח בפניו את הפסוק (במדבר כ"ח, ד) "את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים", ואמר: 'הרי הקב"ה ציוונו בתורתו להקריב מדי יום את שני כבשי התמיד בבית המקדש, ועכשיו כשבית המקדש חרב בעוונותינו, אין לנו אפשרות להקריב את שני הכבשים הללו. האין זה אסון נורא ואיום?!' והמשיך הרבי: 'הגיע הזמן שאחרי שיצאת מהאסון שלך בעניין הכבשים, ודעתך נרגעה עליך, שתחשוב גם על האסון ההוא עם הכבשים... אם בית המקדש היה קיים, היו נעלמות כל המחלות והצרות המכבידות

כל-כך על אחינו בני ישראל. וכיון שבית המקדש עדיין חרב, וכבשי התמיד עדיין לא עולים על המזבח, האין זה אסון נורא?!

מטרתם של הצומות (נתיבי אור).

ה'משנה ברורה' כתב אודות עיקר מטרתם של הצומות בזה הלשון: "כל אלו הימים כל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם, כדי לעורר הלבבות לפקח על דרכי התשובה, ויהיה זה זיכרון למעשנו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשנו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות. שבזיכרון הדברים אלו נשוב להטיב, כמו שנאמר 'והתוודו את עוונם ואת עון אבותם'". ולכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן, כי אין העיקר התענית, כמו שכתוב באנשי נינווה 'וירא ה' את מעשיהם', ואמרו חז"ל: 'את שקם ואת תעניתם לא נאמר, אלא את מעשיהם', ואין התענית אלא הכנה לתשובה". אם אדם צם ולא פשפש במעשיו – הוא לא יצא ידי חובת הצום!

נצייר לעצמנו זוג העומד להתחתן. שכרו אולם, שלחו הזמנות לכל המשפחה ולכל הידידים והמכרים, קנו טבעת, קנו כוס לשבור, בקיצור: הכינו הכל. והנה מגיע הלילה המיוחל. כל המוזמנים מגיעים, התזמורת מנגנת, סעודה כיד המלך, אלא שמרוב הטרדות והעיסוקים הרבים לקבל את האורחים, לדאוג לכל אחד למקום ישיבה וכו' – שכח החתן לקדש את הכלה ולשאת אותה לאישה... היה אולם, היו הזמנות, אך כל אלו חסרי משמעות ללא נישואין! זה לא רק שחסרים הקידושין, אלא שלא היה כאן כלום! וכך, אומר ה'משנה ברורה', אדם שצם ולא פשפש במעשיו, זה לא רק שחסר לו פרט כלשהו או הידור כלשהו בקיום מצות הצום, אלא שלא יצא כלל ידי חובה, הצום לא נחשב לו! מדוע? כי תכלית הצום להביא את האדם להתבונן, לפשפש במעשיו, ואם הצום לא מביאו לידי תשובה – לא קיים את מצות היום!" "ומכל מקום" – מסיים ה'משנה ברורה' – "אין לפטור את עצמו בתשובה בלבד, כי ימים אלו הם מצות עשה מדברי הנביאים להתענות בהם"

לא הכרנו אותו (אור דניאל).

סיפר המגיד מדובנא זצ"ל: היה זוג שלא היו להם ילדים והם עשו מאמצים רבים ולא זכו להיפקד. לאחר זמן פקד ה' אותם והאישה התעברה. כמה שירות ותשבחות נאמרו על ידם בדרכם לבית הרפואה ללדת! באמצע הלידה השתבש משהו והבעל נקרא אל הרופא. הרופא אמר לו עם פנים רצינות: "המצב מסובך. אפשר להציל או את האישה או את הילד. מה לעשות?" בכה הבעל: "מה אני יכול לעשות? אתה רוצה שאני אחליט? הלא אלו דיני נפשות. תן לי חצי שעה לשאול רב". אמר לו הרופא: "אין חצי שעה! זה ענין של דקות! האימא או הילד?" אמר הבעל: "נשאל את האימא, הלא מדובר בחיים שלה!" ניגשו לאימא וסיפרו לה את המצב. בכתה ואמרה: "כל חיי חיכיתי להיות אימא! ואם אני אוותר עליו אז למה לי חיים? תצילו את הילד!" והיא אומרת לבעלה: "כשהילד יגדל קצת תספר לו מה אני עשיתי בשבילו. את המשניות שילמד לעילוי נשמתו, ואת הקדיש שיאמר - שיהיה בהם רגש! שלא יאמר אותם כלאחר יד. שיבין מה שעשיתי בשבילו". הבטיח האבא בדמעות שלישי. האב יצא והרופאים פנו למלאכתם.

האימא נפטרה ומודעות גדולות נתלו ברחבי העיר: "נפטרה בדמי ימיה". איזו טרגדיה! הלוויה הייתה רווית צער ויגון וציבור של אלפים הזיל דמעות כמים. עברו השנים והגיע זמן בר המצווה של הילד. קרא לו האבא וסיפר לו על אמו: "היא הייתה אישה נפלאה, ובשעת הלידה הייתה צריכה לבחור בין החיים שלה לבין החיים שלך. היא העדיפה שאתה תחיה! והיא ביקשה ממני לומר לך להגיד קדיש כמו בן אדם. אל תרוץ בקדיש. כשתגיד 'ברכו' שיהיה עם רגש. יום השנה לאמך חל ביום ההולדת שלך. בבר מצווה שלך אתה תצטרך להתפלל לפני העמוד ולהגיד קדיש. לכן קח את הדברים לתשומת לבך". הבטיח הבן לאבא.

באולם, כשהתכנסו לתפילת ערבית. ניגש הבן ו"ירה" את הקדיש: "יתגדל ויתקדש שמייה..." כאילו לא דיבר עמו אביו מעולם. האבא התעלף. כשהעירו את האבא הוא קרא לבן ואמר לו: "על אימא כזאת כך אומרים קדיש?! הלא התחננתי לפניך! דיברנו על זה וסיפרתי לך מי הייתה אימא שלך. אתה יודע מה היא הקריבה בשבילך!" אמר הבן: "אבא, לא הכרתי אותה. אני לא יכול לסחוט רגשות כלפי מי שלא הכרתי אותו. יש לי קבר שאני יכול להתפלל שם, אבל רגש אין!"

אומר המגיד מדובנא: לפני יותר מאלפיים וארבע מאות שנה בפעם הראשונה, ולפני כאלפיים שנה בפעם השנייה, ה' רצה להשמיד אותנו! לא היינו ראויים לאמון. אבל ה' כילה את חמתו על העצים ועל האבנים (בית המקדש) על ה"אמא". אלא שה' אמר: "יש יום זיכרון פעם בשנה, כשמגיע ט' באב תשבו על הרצפה ותבכו קצת. תשבו על הרצפה ותגידו קינות, שלא ייראה 'סתם'. תבינו מה אומרים". ואנו אומרים: "ריבונו של עולם, אין לנו רגש כלפיו, לא הכרנו אותו, לא היינו שם, בקושי יש מצבה, אנו לא יכולים לסחוט רגשות..." וכדי ביזיון וקצף!

האומללות שלנו היא שאנו לא יודעים בכלל מה רוצים מאתנו. אנו לא יודעים מה חסר לנו, על האומללות הזאת- "על זה דווה לבנו. על אלה חשכו עינינו. ועל הר ציון ששמם". על בית המקדש שבלב שלנו שהוא שמם, שאין לנו שום רגש! על זה דווה לבנו.

יום אחד בשנה פונה ה' יתברך אלינו בבקשה: "ראו בני חביבי, על הכל ויתרתי לכם, הכל נתתי לכם, אנא חשבו לפחות בט' באב על צערי הרב. גם לי יש ילדים והוצרכת להגלות מעל שולחני, ומה גדול הוא צערי". אך כאשר מגיע יום תשעה באב אנו מחפשים אמצעים כיצד לעבור את הצום בנקל. אנו תרים אחרי מנין שבו נאמרות הקינות במהירות, כדי שלא נצטרך לשבת שעות ארוכות על הארץ באמירתן; אח"כ אנו מבקשים חדר ממוזג שבו נוכל לישון שעות אחדות כדי שהצום יעבור מהר. "הכזה צום אבחרהו?!" וכי כך עושים למי שבטובו הגדול הוא "היטיב הוא מיטיב הוא ייטיב לנו" בכל עת ובכל שעה? במה שונים אנו מהבן המסרב לומר קדיש כראוי? אם כן הבה נשכיל להתבונן מעט בצער השכינה! נכין את עצמנו בימים שלפני תשעה באב, נאמר ביתר תשומת לב את הברכות והתפילות שבהן מוזכרים חורבן ירושלים והגלות. ובעיקר נחשוב על צער השכינה ונזכה להימנות בין אותם שנאמר עליהם "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה"

אלה הדברים (א,א)

רבי חיים, אחיו של המהר"ל מפרג, בספרו "ספר החיים", דורש את שמות הפרשיות של ספר דברים כמין חמר:

אלה הדברים שאני מדבר, כך פונה משה אל עם ישראל. ואתחנן – אני מתחנן שתקשיבו, עקב – מכיוון שראה – תראה את המצב: הרי יש שופטים בארץ [כשם שיש דין בעולם הזה, כך בעולם הבא יש דין ויש דין, כלומר יש שכר ועונש], ועתה כי תצא מהעולם וכי תבוא אל העולם הבא, תצטרך לשלם על מעשיך. לכן אתם נצבים היום, אבל למחר וילך, אל תשכחו שיום יבוא ותלכו לעולם הבא, ואז אני מבקש האזינו לדברי, ותבוא עליכם זאת הברכה...

אלה הדברים (א,א) (פניני עין חמד גליון 492)

ספר דברים הנו "משנה לתורה", ספר שלמעשה מסכם את כל ספרי התורה ומספר את סיפור העם היהודי. בספר זה מרומז כל נושא תהליך השידוכים, שכידוע מדברי רבותינו - קשה זיווגו של אדם 'כקריעת ים סוף'. מאחר וזהו משנה לתורה, ניתן להשליך על כך שכל התורה כולה רומזת על תהליך השידוכים לקראת הקמת בית יהודי, המבוסס על אדני הכשרות והטהרה.

הכול מדברים בדיבורים – ואלה הדברים – מדברים על הרצון לשידוך, על הכמיה בהקמת בית יהודי נאמן, על הרצון למצוא את הזיווג 'האמתית', ולמעשה מחפשים את ההשלמה של הצד השני ולזכות להיקרא אדם.

לאחר שמדברים על הרצון להתחתן, פונים אל ה' ומתחננים – ואתחנן – מתחננים, שיעניק לנו את השידוך הטוב ביותר ובזמן המהיר ביותר. מתחננים בפני הקב"ה, שייתן לנו את האישה הצדיקה, יראת השמיים, בעלת טוב לב ומידות טובות (וכנ"ל האיש).

ואז מתחילים בפועל את השידוך, והמיועד פועל עקב המיועדת, בודקים, רואים, שואלים – עוקבים אחריה. בודקים האם היא מתאימה או לא, וכל זאת עוד לפני שנפגשו. הכול על הנייר – מה מידותיה, מה היא מחפשת וכו'. לאחר מכן אנו רואים אותה –

ראה – נפגשים, מנסים לבדוק האם יש התאמה בסיסית, מדברים על עניינים של דיומא, ובודקים האם יש על מה לדבר. לאחר מראה העיניים אנו שופטים את המיועדת – האם היא באמת, מה שאני מחפש, האם היא עונה על הבקשות שלי. האם היא עומדת בקנה המידה החיצוני, ובעיקר הפנימי, שאני מחפש ובכלל – האם יש התאמה.

לאחר החתונה, כמובן, יוצאים מן הבית – כי תצא – יוצאים מבית האב, אל בית חדש, וכמובן, מיד כי תבוא אל בית משלך, אל הדרך החדשה בה בחרנו.

וכאן ספר דברים נותן לנו מסר עצום בחיי הזוגיות. חיי הזוגיות מורכבים מפשרות, שינויים ונכונות להתגמש, וותרנות, האזנה, נתינה, הענקה וכו'. הם בנויים מההבנה שהאחר שונה ולמעשה עלינו להשתנות ולהתאים את עצמנו. אם אדם אינו מוכן להשתנות, מתעקש להישאר בעקשנותו, לא להתגמש ולא להבין את הצד השני, אזי הוא ניצב במקומו – ניצבים – ואז אין מקום להמשך השידוך ומכאן וילך חזרה ל"ע כבראשונה אל בית הוריו, וזאת כיוון

שאינו מוכן לשינויים. אבל כאשר הוא מוכן להאזין לצד השני – האזינו – ומוכן לוותרנות בחייו ולנסות לתקן את מידותיו לטובת הקמת בית נאמן בישראל - אז וזאת הברכה - ויזכה הוא לכל הברכות הכתובות בתורה, כיוון שאשתו משלימה אותו.

”אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל” [א, א]. למען ייטב לך! (ניצוצות).

תחילתה של הפרשה לפני חמש שנים. אחד מחבריו של מיכאל פישברג מתהלך במסדרונות הממשלתיים בדרום אפריקה כבתוך ביתו, והוא שהביא לידיעתו את הנתונים. ממשלת פרטוריה עצמה יזמה הקמת עמק סיליקון משלה, כדוגמת עמק הסיליקון האמריקאי בקליפורניה. עיר של היי - טק. מגדלי מחשבים, קריות תעשייה טכנולוגית ברמה הגבוהה ביותר, תעשייה מכשירי רפואה מתקדמים ובתי חרושת לתרופות מהדור החדש.

חוש הריח המנוסה של מיכאל אמר לו שכדאי להתעניין, נראה שיש על מה לדבר. הוא טס ליוהנסבורג וקיפפאון ונפגש עם הזימים ואישי השלטון ואכן, כפי שחשב, לא חלומות חסרי בסיס אלא תוכנת רצינית ביותר, עם תשתית רחבה וגיבוי ממשלתי רשמי, מה יכול להיות טוב מזה. כך החלו נרקמים הקשרים בינו לבין דרום אפריקה, קשרים שהלכו והתרחבו עד שקבלו ממדים אליהם כלל לא פילל בימים הראשונים. וכאמור, הכל כבר מוכן לקראת ההתחלה ונותר רק לחתום על החוזים המפורטים, חתימה בראשי תיבות וחתימה מלאה, באישור סוללה כבדה של עורכי - דין שיאשרו את החוזים בחתימת ידם, והטבעת החותמת הנוטריונית הרשמית שאין אחריו אפילו שמץ של ערעור. אמנם בתקופה הראשונה יצטרך מיכאל לחגור היטב את החגורה, כל תזרימי הממון שלו יופנו לאפיק ההשקעות הדרום-אפריקאי, ובדרכן של עסקאות מסוג זה, תחילה אין רואים רווחים, אלא רק הוצאות אין סופיות, אבל לאחר שנתיים שלוש, להערכת יועצי ההשקעות שלו, ירשמו התשואות הראשונות בגרף עולה, עליה מתונה שתתהפך לחדה ודרמטית בהמשך הזמן. אם הכל יתנהל כמצופה, מיכאל פישברג יכנס למאזן העליון.

”הכרטיסים כבר מוכנים?” שאלה רעייתו של מיכאל, בלילה שלפני הטיסה הגורלית. “כעת את נזכרת לשאול?” ענה מיכאל בעליצות, “כבר לפני שבוע, מיד אחרי שרבנו שליט”א בירך על המוגמר – קניתי שני כרטיסים”. בשעה שהוא אומר זאת הוא מניף את ידו כמנסה לסלק זיכרון לא נעים, והבעה קלה של מורת רוח חולפת להרף עין על פניו. היא מבחינה בכך ויודעת למה.

הרב שאל את מיכאל מה אומר אביו על כל הסיפור. כשהחלו הדיבורים הראשונים, לפני חמש שנים, היה ר' דוד חיים פישברג בכושר מלא ובמיטבו. הוא האיש שדחף את מיכאל 'לדחוף רגל' לעולם העסקים. ר' דוד חיים פישברג בעצמו היה איש עסקים מצליח עוד לפני חמישים שנה, כאשר יכלו לספור על אצבעות יד אחת את עשירי הארץ. כשנשאל ר' דוד חיים לדעתו לא הסתפק בתשובה בעלמא, הוא טס יחד עם בנו ליוהנסבורג, ושהה עמו במקום חודש ימים. לא כמשקיף מהצד אלא כשותף פעיל בכל ההחלטות, ליווה את בנו מחמד עינו על כל צעד ושעל, והמריץ אותו להתפרס בעסקה לכל האורך והרוחב.

הכל היה טוב ויפה עד לפני שנה. לפתע לקה ר' דוד חיים באירוע מוחי, ומני אז הוא אינו אותו אדם. זכרונו לקוי וכושר השיפוט שלו נפגע אנושות. הוא אינו מבחין בין דמיון למציאות וחי בעולם משלו. למרבה המזל הוא עדיין מזהה את בנו מיכאל ונכדיו ויכול לשוחח עמו שיחה בת דקה או שתיים. אחרי כן, גוועת השיחה מאליה. לאבא פישברג אין עוד מה לשאול, ויכולת

הריכוז שלו ממילא אינה מצליחה למקד את מחשבתו בכל נושא שהוא יותר מדקה אחת. אין צורך לומר שכושרו הכלכלי הידוע ירד לטמיון, יחד עם מיליוני תאים במוחו ששבקו חיים כאשר לקה בשטף דם בראשו. אי לכך, כאשר הרב הגדול שואל את מיכאל מהי דעת אביו על השאלה הנידונה, אינו יכול לכבוש אנחה עמוקה הפורצת ממנו, ובקול שקט הוא מספר לרב מחדש, כאילו לא עשה זאת כבר עשר פעמים, כי אביו כבר אינו עוד בכושר לצערו הרב, אבל אם להסתמך על מה שאמר לו אז, ומה שחשב כשהיה בדעה צלולה, ברור כי הוא תומך נלהב מאין כמוהו בחתימה מידיית שאין אחריה ולא כלום.

"לא שאלתי מה אביך אמר פעם" הפתיע אותו הרב, "רצייתי לדעת, מה הוא אומר היום?" "אבל כבוד הרב" משתעל מיכאל במבוכה, "אינני מבין, מדוע עלי לשאול אדם שדעת הרפואה עליו ברורה וידועה?" "לך תשאל אותו" עומד הרב על שלו, כמו לא שמע את מחאתו הרפה של מיכאל. "תגיד לא שאני בקשתי ממנו לחשוב טוב על הנושא כולו". "יש לרב פקפוקים בעסקה?" נבהל מיכאל. "לא" עונה הרב נחרצות, "אבל יש לנו תורה קדושה ובה נאמר 'כבוד את אביך ואת אמך' ואם יש לך הורים שהיו מעורבים בעסקיך, עליך לשאול ולהתחשב בדעתם, כדי שחלילה לא יפגעו באיזשהו דרך". "אבל...". "אפילו אם נדמה לך שהם כבר עברו את הגיל" המשיך הרב את המשפט שלא נאמר...

מיכאל לא ישכח את אותו ערב לעולם. אבא ישב בכיסא נוח בגינת ביתו המבושמת, פנסים מסוגננים הפיצו אור צהוב רך על גדר חיה עשויה מצמחים מטפסים ועל פרחי רוזמרין ושושנים לבנות. האוויר היה ספוג לחות מן הממטרות שהתיזו זרמי מים דקיקים על הדשא המטופח. התנאים שניתנו לר' דוד חיים היו הטובים ביותר, לפי דעת רופאיו, אבל התוצאות היו קלושות, אם לא למטה מכך. מיכאל עמד בצד בשקט ולבו בכה. אבא לא הבחין בו עדיין. הוא ניסה לקרוא בעיתון היומי, ועיניו לא הצליחו להתמקד אפילו בכותרת הראשית שזעקה משהו באותיות גדולות ושמנות. אם אפילו עיתון הוא לא מצליח לקרוא, איך יבין ויחווה דעה בענייני כלכלה סבוכים? אבל הרב אמר ויש לציית.

"הייתי עכשיו אצל רבינו" סיפר מיכאל לאביו בניחותא לאחר ברכת השלום, "הוא מוסר לך ד"ש חם". "יופי" שמח האב ומיד מוסיף ושואל, "מי?". "הרב שליט"א", נושם מיכאל נשימה עמוקה. "אה, כן, הרב" חוזר אחריו אביו ועיניו מעורפלות ומטושטשות ומשדרות בלבול פנימי מוחלט, אי שם מתחת לעצם הגולגולת.

מצב רוחו של מיכאל צונח לשפל עמוק. באמת, מה רוצה הרב? הרי זה מדרש פליאה. עם אדם בכושר שכלי ירוד כמו אביו אפשר להתייעץ? ... ואף על פי כן, רק מפני אמונת חכמים, יש לציית לדברי הרב ללא פירושים. הוא יעשה את שלו ואחרי כן ימסור לרב מה אמר אביו, מילה במילה, והרב בעצמו כבר יחליט מה שיחליט... והוא מתחיל לשטוח לפני אביו את הנושא הדרום אפריקאי הבווער, כאילו לא עבר היהודי הזה אירוע מוחי שגרם לו נזק חסר תקנה. אבא נרדם באמצע השיחה, אם לשפוט לפי עיניו שנעצמו כמה פעמים. אבל מיכאל עשה את שלו, אני מציית לדברי הרב ויהיה מה שיהיה, אמר לעצמו כמה פעמים בכאב ונשך שפתיים לנוכח המראה האפאטי של ר' דוד חיים. ובתום השיחה, מיכאל לא ישכח זאת לעולם, מתעורר אביו פתאום לחיים, הוא זוכה בכמה רגעי חסד של צלילות המוח ופולט את המשפט המדהים הבא:

"בני יקירי, אני יודע שמאוד חשוב לך לנסוע לשם ולחתום על העסקה, הצעירים רוצים לבלוע את כל העולם. אבל הלב שלי מאוד כבד בגלל זה. יש לי הרגשה רעה מכך".

"מה אמרת אבא?" זינק מיכאל בתדהמה כאילו עקץ אותו עקרב, "אבל הרי טסת איתי ליוהנסבורג והיית נלהב מאוד". "אני טסתי אתך?" מתפלא האב. "בטוח, אתה רוצה שאראה לך את הדרכון שלך?". ר' דוד חיים מעביר יד על מצחו הקמוט. "אני מאמין לך, מיכאל היקר שלי, למרות שברגע זה אינני זוכר מאומה. אבל אמרת לי שהרב רצה שתשאל אותי, והנה שאלת ואני עונה, אילו לדידי תציית, אל תיחפז, שקול היטב את צעדיך". אמר וגמר. שתי שניות לאחר מכן, התערפלו עיניו שוב והוא נעשה מטושטש לחלוטין. מיכאל עזר לו לחזור הביתה והשכיב אותו לישון.

נסער ונרגש התפרץ מיכאל לביתו וסיפר לזוגתו על התופעה המוזרה לה היה עד. "שמעי לי, אין לי הסבר לדבר הזה". אמר בהתרגשות, "דקה לפני, לא ידע מה נעשה אתו, וגם רגע אחרי, אבל באמצע היו לו כמה רגעי חסד נדירים, והוא דיבר דיבורים כל כך שקולים. אני לא יודע מה לעשות". הייתה להם התלבטות משותפת. העתיד נראה ורוד וזוהר, האם כדאי לעצור הכל בגלל כמה משפטים של קשיש סניילי? זה נראה חסר טעם לחלוטין. מה גם שהקשיש עצמו היה בדעה הפוכה בעת שהיה בקו הבריאות. הם החליטו – איזו בושה – לא לספר כלום לרב ולהעלים ממנו את האמת. מיכאל קיווה שהרב לא ישאל אותו מה אמר אביו, שכן במקרה זה יאלץ לגלות לו את האמת, אבל לרווחת לבו, היה הרב טרוד בהררי הררים של בעיות ציבוריות בימים הבאים וכך לא עלה כל הנושא על הפרק.

"אז הכרטיסים מוכנים?" חזרה אחריו כהד. "ואנחנו נוסעים מחר בשעה טובה ומוצלחת" אמר מיכאל באושר. המזוודות כבר היו ארוזות והוא הסתובב בבית כחתן. בשדה התעופה של יוהנסבורג ימתינו לו נציגי הממשלה ויקבלו את פניו בקבלת פנים חצי ממלכתית. הוא נחשב לאחד הלווייתנים הגדולים בעסקה וזכה לכבוד מלכים בעבר, לא כל שכן עתה, כשהכנות מדוקדקות של חמש שנים עומדות להתממש סוף כל סוף.

ואז צלצל הטלפון... שעה לפני הטיסה, כמו בחלום בלהות שחור, טלפן האח הסיעודי המטפל באביו ואמר למיכאל שאביו אינו חש בטוב ומבקש שהוא, מיכאל, יבוא להיות אתו ביחד. מיכאל כמעט השתבץ. "תגיד לו שאנחנו עומדים לצאת ממש כעת לנמל התעופה בן גוריון. אני נוסע לחו"ל, ולא אוכל עכשיו, אבוא לבקר אותו כשאחזור".

הוא שמע ברקע את קולו של האח המעביר את התשובה לאביו ואת המלמולים הקטועים של אביו, ופתאום נשמע קולו של האח בתוך השפופרת: "הוא רוצה לדבר אתך, הנה, קח אותו". "מיכאל?" שאל ר' דוד חיים בקול חלוש. "כן אבא". "אני לא מרגיש טוב" לחש האב, "אין לי כח לאנשים זרים, אני רוצה אותך, את הבן היחיד שלי, על ידי". "אבל אבא" כמעט בכה מיכאל, "המטוס לא יחכה לי, אני מוכרח לטוס ליוהנסבורג כדי לחתום על עסקת חיי, אם לא אבוא לשם, חמש שנות עמל ילכו לאבדון, אפסיד מיליוני דולרים". "מיכאל שלי, כתוב בתורה 'כבד את אביך', נכון?" התנגן קולו של האב במשנה תוקף. מפליא איך הוא נעשה צלול ברגעים הקריטיים ביותר, השתומם מיכאל, זה לא יאומן. אבל מה עונים לו כעת למען השם? "אבא, אתה לא יכול לחכות לי שבוע, רק שבוע, אני מבטיח לך שכאשר אשוב, אבוא להיות אתך יומם ולילה". ר' דוד חיים נאנח אנחה קורעת לב, ושמט את השפופרת מידי. "הנסיעה נדחית"

הכריז מיכאל והשיב את השפופרת על כנה. "אני הולך לאבא!!" ... "מה אתה מדבר?" אמר אחד מעוזריו שנוכח בהכנות. "איך אתה יכול לבטל את החתימה בגלל עניין כל כך פעוט?! ... "כיבוד אב זה לא עניין פעוט" התרגש מיכאל, "הציווי של התורה עומד מעל הכל, אני נוסע כעת לאבא". "ותפסיד מיליונים?" לא האמין האיש למשמע אוזניו. "לא דברתי על ביטול הנסיעה, אלא על דחייתה" נימק מיכאל בטוב טעם. "היינו הך, נציגי הממשלה יחכו לך כמו עדת גלמים בנמל התעופה, וכשישמעו שלא באת, יחתמו את החוזה עם המתחרים שלך, הם לא יתנו לך אפילו 24 שעות של חסד". מיכאל עצמו היה קרוע ושסוע בתוכו. הדיבורים האלו זרו מלח על פצעיו המדממים. האמינו לי, אני רוצה לנסוע ולחתום הרבה יותר ממה שאתם חושבים, רצה לצעוק, אבל במקום זה חזר ואמר בעקשנות, "כיבוד אב עומד מעל הכל, מכיבוד אב לא מפסידים"...

הוא נטש הכל ונסע לאביו, אפוף הרגשת סיפוק עילאית של הקרבה למען מצווה, ומה נחמץ לבו כאשר הגיע לחצר הבית כעבור חצי שעה, וגילה כי אביו כבר הספיק לשכוח הכל, ואינו זוכר כלל שביקש ממנו לבוא. במשך כל חייו לא חווה הרגשת תסכול דומה לזו שחש באותם רגעים. הרגשת התסכול שלו התעצמה והלכה למחרת, עת מכשיר הפקס בביתו פלט הודעות בהולות בזו אחר זו. נציגי הממשלה הדרום-אפריקאית ממש התחננו לפניו. הם היו מוכנים לחכות אפילו שבוע ובלבד שיבוא. אבל בשלב זה החליט מיכאל לשתף את רבו ומורו במידע שהעלים ממנו, וסיפר לו על שתי התופעות המופלאות של אביו. הרב שמע אותן בשימת לב מרובה, ויעץ לו לנקוט בינתיים בכלל "שב ואל תעשה".

הוא לא עשה מאומה, אבל אחרים עשו ועוד איך. מתחריו הוזמנו אחר כבוד ליוהנסבורג, וחתמו שם על החוזה הדשן למגינת לבם של בני משפחת פישברג, שראו בעיניים כלות איך כל העושר והכבוד נופלים לכתובת אחרת. הוא זרע ואחרים קוצרים. אלו היו ימים של סיוט נורא. גיהינום עלי אדמות. מיכאל התהלך כארי בסוגר ולא ידע את נפשו. הוא הצדיק עליו את הדין. כנראה נגזר עליו לעבור את כף הקלע בעולם הזה. כל מה דעביד רחמנא לטב עביד!

כעבור חודש ידע מיכאל בבירור, כי אמנם, כל מה דעביד רחמנא לטב עביד. ולא את כף הקלע עבר, ולא שבעת מדורי גיהינום. מצוות כיבוד אב שעלתה לו במאמצים וחיבוטי נפש נוראים הצילה אותו מפשיטת רגל מוחלטת. כמה ימים לאחר חתימת החוזה, התמוטט שלטון האפרטהייד של דרום-אפריקה, ובמקומו קמה ממשלת השחורים, שאחד מצעדיה הראשונים לאחר שחרורו של נלסון מנדלה מהכלא והעמדתו בראשה, היה ביטולן של החלטות השלטון הקודם. שני מתחריו של מיכאל פישברג שחתמו במקומו, כמעט יצאו נקיים מנכסיהם. "למען ייטב לך"...

וחצרת ודי זהב (א,א)

ברש"י: וחצרות – במחלקתו של קרח. ודי זהב – הוכיחן על העגל שעשו בשביל רב זהב שהיה להם.

וקשה, הרי חטא העגל היה קודם מחלקתו של קרח, ולמה נזכר אחריו?

בספר "יוסיף לקח" באר: רואים אנו בחיים בני אדם שאינם מאמינים בשום דבר נעלה, בשום דבר שבקדושה א-לוקית, ובכל זאת נוטים להאמין בדברי הבל וריק, בכל מיני אמונות תפלות, כאובות, יידעונים וכל מיני קוסמי קסמים ולוחש לחשים. והנה, לאדם תמים שנכשל פעם בלכתו אחרי תוהו עוד נתן לסלוח, אבל מי שהנו מלא רוח כפירה ובקורת על עקרי היהדות וגלויי הנביאים, אם הוא נוטה להאמין בדבר כזב ושווא – לו, קשה לסלוח! לכן, הקדים כאן הכתוב מחלוקת קרח ועדתו לחטא העגל, שכן במחלקתו של קרח שלא רצו להאמין במשה נביא ה', התעורר ביתר שאת עוון מעשה העגל, אז נתגלה קלונם: את פי משה עבד ה' המרו, בנבואתו כפרו – ואלו בעגל הזהב האמינו ואמרו "אלה א-להיך ישראל".

ובספר "תפוחי חיים" באר, לפי מה שכתב בספר "מעגלי צדק" ליישב דברי חז"ל שאמרו: "לא חרבה ירושלים אלא מפני שבזו בה תלמידי חכמים" (שבת קיט ע"ב). וקשה, שהלא מבואר שם בגמרא שגם שאר עברות היו ביניהם, ואלו מלשון חז"ל משמע שהחורבן היה רק מפני שבזו תלמידי חכמים! ותוך, שכל זמן שכבדו לחכמים וצדיקים, אף על פי שהיו להם חטאים רבים לא נענשו, כי הצדיקים היו מבטלים את הגזרות, כעניין מה שאמרו חז"ל: "צדיק גוזר והקב"ה מקים, הקב"ה גוזר וצדיק מבטל", אבל כשבזו את החכמים – אז תש כחם של החכמים להגן עליהם, יען כי שוב לא הייתה לאנשי העיר התקשרות עמהם. וכן כאן, הקדים "וחצרות" – מעשה קרח, ל"די זהב" – מעשה העגל, כי לולא מעשה קרח, היה יכול משה לבטל ולשרש חטא העגל מעקרו, אך בגלל מחלוקת קרח עליו נחלש כחו ונשאר מעוון זה פגם לדורות.

"וחצרות ודי זהב" (א, א) (פנינים)

מסופר על חסיד אחד שבא אל רבו הרה"ק בעל ה"תפארת שלמה" מרדאמסק ז"ע, בקובלנא על מצבו הרע, שיש לו בת שהגיעה לפרקה ולרש אין כל. בתוך הדברים, נתן לו החסיד פתקה ובה כתוב שהוא עני וכו'. קרא הצדיק את הפתקה ואמר: "עני?! צא אפוא, תיכף מביתי, כי 'עני חשוב כמת'. ואני הרי כהן הנני!" נבהל האיש ורץ מתוך פחד החוצה, קרא הצדיק אחריו: "בוא נא, בוא נא! הלא בוודאי זהו 'מת מצוה' וכהן מותר להיטמא ב'מת מצוה'..."

צחקו השומעים מהדברים שנראו כהלצה... והצדיק פנה לאיש - אתה דואג לנישואי הבת, אמור נא לי - ולחם לאכול יש לך? גמגם האיש והשיב: לאמתו של דבר, גם לחם לאכול אין לי. שאלו הצדיק: אבל הלא אתה מברך "המוציא" בכל יום, ומאין לך לחם לברך עליו "המוציא"? השיב האיש - עיקר פרנסתי ללחם "המוציא" הוא מזוגתי, שמתעסקת ומרוויחה קצת. "עסק טוב" - קרא הצדיק - "ראו נא: אשתו מפרנסת אותו! כבר ראינו את המסחר הטוב שעשה אדם הראשון, כשאשתו נתנה לו לאכול, והוא אומר שאשתו מפרנסתו" ... אחרי כן פנה שוב אל האיש ושאלו: "ובאיזה אופן מרוויחה אשתך?" השיב האיש: "היא הולכת ל'חצרות' של הפריצים, מוכרת שם ירקות וכדומה, ומזה היא מרוויחה קצת". אמר לו הצדיק: "אם כן אפוא, הרי כתוב - 'וחצרות ודי זהב' שאם הולכת ב'חצירות' יהיה 'ודי זהב' סע לשלום לביתך, והשית' יעזור לך, שאשתך תצליח ב'די זהב'!"

נסע האיש לביתו, וכשאשתו שאלתו מה הביא מן הרבי, לא ידע מה להשיבה. עבר זמן מה והאישה הראתה לבעלה איזו חבילה ואמרה: "ראה מצאתי היום בחצר האדון חבילה זו מונחת בבוקר על הארץ". פתחו את החבילה ומצאו שם שלוש מאות זהובים!!! (סכום חשוב באותם

הימים) הוציא מזה ק"ן זהובים לנדוניה והוצאת החתונה, ומן השאר עשה האיש מסחר, והצליח כל ימי חייו...

לאחר פטירתו של הרה"ק בעל ה"תפארת שלמה" זי"ע בא אותו חסיד לבנו הצדיק, שמילא את מקומו, וסיפר מעשה זה. אמר הצדיק: אבי זי"ע היה איש פלא, שכל רוח הקודש שלו עם מופתיו ונפלאותיו הלביש בפתגמים ובבדיחות, למען לא ירגישו כלל במופת...!

"כוכבי השמים לרוב". (א,י) (יחיאל מיכל מונדרוביץ)

בפרשתנו, פרשת דברים, מברך משה רבינו ה' א-לוקיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרוב". עם ישראל נמשל לכוכבים, אשר מי יוכל לסופרם מרוב. כוכבים, ניצוצות קדושים המפיצים אור עילאי. העם כולו נקראו כוכבים, אך יש קבוצה נבחרת, כוכבי לכת. אלו מלמדי התינוקות של בית רבן. מורים ומורות, מחנכים ומחנכות, שכל עיסוקם הוא הקבצת כוכבים נוספים, הברקתם ועיצובם. על יחידת עילית זו נאמר בשלהי ספר דניאל ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד וכדברי הגמרא (ב"ב ח') אלו מלמדי תינוקות של בית רבן! כוכבים מעל הכוכבים, כוכבים מיוחדים המובילים קבוצות של כוכבים נלווים.

רבינו המהרש"א מסביר את השוואת המלמדים לכוכבים דווקא. את הכוכבים רואים רק בלילה בהיר. אדם הנושא עיניו השמימה בצהרי היום, אינו רואה כוכבים. גם בלילה מעונן וערפילי אינם בנראה. עם זאת, ברור שהכוכבים נמצאים בכל עת וממלאים תפקידם, גם בשעה שנראים לנו, כמו גם כאשר נעלמים ומוסתרים. כן הדבר לגבי מלמדי תינוקות! המלמד המסור והמיומן עומד ברקיעו של ילד לאחר תום שנת הלימודים, גם בימים שאינו מתראה עם תלמידיו. הוא קיים תמיד! הניצוץ שלו מצית ככוכב מבהיק! הוא תמיד ברקע והשפעתו משליכה לכל שעות היממה, לכל ימות השבוע, ולכל חודשי השנה. הוא כוכב על! הללוהו כל כוכבי אור. תנו שבח ושירה לבורא שמים וצבאו, על שנבחרנו לנבחרת הכוכבים הנצחיים.

יוסף עליכם ככם. (א,י"א) (אור פני משה)

ככם, כפי שאתם תתנהגו בקדושה ובטהרה, כך לעומתכם, יוסף עליכם, השי"ת להאציל מקדושתו עליכם, שהרי הבא לטהר מסייעין לו.

יוסף עליכם ככם. (א,י"א) [אפיקי יהודה].

פרשת דברים נקראת תמיד לפני ט' באב. בית המקדש חרב בשל חוסר לכידות חברתית ודאגה לזולת בעם מתוך שנאת חנם. משה מרמז בדבריו בהמשלת עם ישראל לכוכבי השמים שעל אף הריבוי העצום של כוכבי השמים, ועל אף שכל אחד מכוכבי השמים מאיר ובוהק באור הלילה, וכל אחד הוא כוכב ועולם שלם בפני עצמו, עדיין רחוקים הכוכבים זה מזה, לעיתים מרחק גדול מאוד. לפיכך, כאשר ריבוי עם ישראל הוא ככוכבי השמים קשה גם למנהיג רב עוצמה כמשה לשאת את כל הטורח שבהנהגה. לעומת זאת, המשלת עם ישראל לעפר הארץ או חול הים ממחישה את הלכידות החברתית שבתוך עם ישראל. כשם שגרגירי העפר/חול הים צמודים זה לזה, וצמידות זה היא שמעניקה לגוש העפר את כוחו, כך כשעם ישראל מאוחד ומלוכד הוא יכול לעמוד בפני הסכנות מבחוץ, וגם להנהגתו קל להנהיגם.

ואולי גם בשל כך מזכיר כאן משה גם את ברכת ה'. משה מברך את כל אחד ואחד מיחידי העם – "יוסף עליכם ככם אלף פעמים" – שכל אחד מישראל ימשיך להאיר ולהיות חזק פי אלף ככוכב השמים, אבל מיד מזכיר לכל אחד מאתנו שחשובה יותר ברכת ה' – שנהיה מאוחדים ומלוכדים כעפר הארץ. כי במקום שאין אחדות ולכידות חברתית, גם לחזק ומאיר ככוכב השמים יש הרבה פחות כח. אף שיש משמעות חשובה לכל אחד ואחד מיחידי העם, שכן כל אדם הוא עולם בפני עצמו, ויש לו ערך משל עצמו, עדיין הלכידות החברתית של מכלול יחיד עם ישראל מעניקה משמעות גדולה יותר לאדם היחיד שבתוכו. דימויו של משה לכוכבי השמים בא להורות כי על אף שלמתבונן מרחוק [מהארץ לשמים] נראים עם ישראל כהמונים ללא מספר, שלכאורה אין ליחיד שבו חשיבות, עדיין כל אחד מעם ישראל הוא כוכב עצמאי, עולם בפני עצמו, הנתון להשגחה פרטית של ה' [הרש"ד הידש].

"הבו לכם אנשים חכמים ונבונים.. ואשימם בראשיכם" (א, י"ג) (קונטרס "שלומה של מלכות)

"אלה הדברים - לפי שהן דברי תוכחות". (א, א, רש"י)

איך להוכיח!

בראשית ימי חסידות באבוב בארה"ב, לאחר מלחמת העולם השנייה, נאלץ האדמו"ר רבי שלמה לנסוע לדרום אמריקה למשך חודשיים. בזמנים ההם הנסיעה הייתה כרוכה במאמץ ובמסירות נפש ממש. לעזוב את מקומו, ביתו ומשפחתו, טורח הנסיעה באוניה, וכמובן הקושי לנדוד על פתחי נדיבים.

באחת הערים אליה הגיע היה בית כנסת מרכזי ויחיד, בו התאספו יהודי העיר. שם פגש ביהודי שומר תורה ומצוות שהכירו עוד משנות המלחמה. במשך השבוע היהודי השתתף בתפילות ושיעורי התורה, ואילו בשבתות היה נעלם ואיננו ...

ביום ראשון שאלו הרבי " : היכן היית בשבת ?" השיבו היהודי בתמימות " : הפרנסה קשה, אני לא יכול לקנות לילדי מה שצריך, אוכל ומלבושים, והדבר גובל בפיקוח נפש ממש. אני חייב לעבוד גם בשבת, כתוב "וחי בהם - ולא שימות בהם" ...

הרבי נדהם למשמע התשובה, וחקרו " : האם אין לך עצה אחרת לשיפור הפרנסה או עבודה אחרת ?" ענה היהודי " : מכיוון שזו עיר קטנה אין כאן עבודה אחרת, אבל לאחרונה יצאה מכונה חדשה שהייתה יכולה להקל על עבודתי, אך היא עולה ממון רב ואין בידי כסף לקנותה ."

שאלו הרבי " : ולאחר שתהיה לך מכונה כזו, האם תעבוד בשבת ?" " ? ודאי שלא, וכי אני נראה לרבי מחלל שבת ?!" ענה האיש בתמימותו ... הרבי הוציא את ארנקו ונתן לו את הסכום הדרוש לקניית אותה מכונה !

הגבאים הוכו בתדהמה. רוב הכסף שאספו נמסר ליהודי, וכעת נשארו בידיים ריקות... הם גם הבינו שבשל כך יאלצו להישאר בדרום אמריקה עוד חודשיים תמימים, כפי שאכן היה לבסוף. כראות הרבי את תדהמתם, אמר להם: "אנחנו נסענו לאסוף כסף לצורכי הישיבה, כי כך הבנו במחשבתנו שזה רצון הבורא. אך בינתיים נוכחנו שרצון ה' שונה ומטרת נסיעתנו

הייתה לעזור ליהודי להיחלץ ממצוקתו ולשמור את השבת כהלכתה. נסיעתנו לא הייתה חלילה לריק, אלא אדרבה לעשות נחת רוח לה'."

אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם (א,ג),

שאלו את רבי מאיר שפירא, ראש ישיבת חכמי לובלין: "רבנו, הרי אתה מוחזק כאיש אמת ורחוק ממשוא פנים. למה הרב מקבל לישיבה כל כך הרבה נכדים של רבנים ואדמורי"ם?" השיב הרב: "הללו בכל מקרה יהיו רבנים בגלל הייחוס או משום כבוד החצרות, מוטב שלפחות ילמדו וידעו משהו."

"הבו לכם אנשים" (א, ג) (כתב סופר)

בדרך הלצה אפשר לומר: ישנם רבנים ומנהיגים אשר נשותיהם מחוות דעה בענייניהם כיצד להנהיג את העם, ומתערבות בעבודת הציבור שלהם ונמצא שהציבור מונהג על ידי הרבנית ולא על ידי הרב. לפיכך אומר הכתוב: "הבו לכם אנשים", שיהיו האנשים מנהיגים ולא הנשים.

"ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו" א,ט"ז (ויקראת לשבת עונג)

מעשה בסוחר יין עשיר אשר קנה מספר רב של חביות יין בהונגריה והובילם הוא ועוזרו לפראג. בערב שבת חנו באכסניה אחת כדי לשבות שם את השבת. עוזרו של הסוחר רצה להטמין את צרור כספו שלא ייגנב חלילה משום כך הטמין את הכסף בין חביות היין הרבות.

בהיותו טרוד בהטמנת הכסף לא שם ליבו כי סוחר היין עוקב אחר מעשיו... כאשר הלך, בא הסוחר ונטל את כספו... במוצאי שבת חזר העוזר כדי לקחת את צרור כספו והנה... הכסף איננו! הבין העוזר כי ידו של הסוחר בגניבה משום כך תבע לדין תורה לפני הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל ה"נודע ביהודה". קרא הרב לסוחר העשיר שיבוא לפניו לדין תורה. כאשר הגיע הסוחר לבית הרב פתח בצעקות: שמא עוזר זה חושד בי בגניבה? האם כך הוא גומל לי על כל הטובה הרבה אשר גמלתי לו כל הזמן? יסלח לי כבודו - אמר הרב - אכן רואה אני כי אדם ישר מאין כמוך אתה. אין אני חושד בך חס ושלום בגניבה כנראה אחד העגלונים הגויים הוא זה אשר גנב את צרור כספו של המסכן הזה. אכן! - אמר העשיר בשמחה - כנראה כדברי הרב כן הוא. אם כך - אמר הרב - אין אתה חייב לשלם מאומה ושוב לביתך. ואולם... את כל החביות שברשותך עליך לשפוך!... לשפוך את כל היין??? - זעק הסוחר - מדוע? הן זה הפסד עצום! אכן כן - ענה הרב - אולם אם אחד העגלונים הגויים הוא זה אשר גנב את הכסף חושש אני שמא תוך כדי מעשה נגע אחד מחביותיך והפך את היין ליין נסך. משום כך עלייך לשפוך את כל חביות היין האסור!

כאשר שמע הסוחר את דברי הרב החל לבכות והודה מיד כי הוא זה ששלח ידו בגניבה ומוכן להחזיר מיד את כל הסכום. לא! - אמר הרב - איני מאמין לך אשר אמרו חכמים: "אין אדם משים עצמו רשע" - אדם המספר כי עבר עבירה אין אנחנו מאמינים לדבריו. יתר על כך, אולי מודה אתה בגניבה כדי להציל את יינך? נתן הסוחר סימנים כי הוא הגנב אולם הרב לא

הסכים אלא אם כן ישבע הסוחר בבית הכנסת קבל עם ועדה כי הוא זה אשר גנב את הכסף ויחזירו הסכים הסוחר וכך עשה רק אז התיר הרב את היין...

ואומר אליכם בעת ההיא לאמר שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו (א, טז) (מתוק מדבש, הרב בוקרא שליט"א, עלון 40)

המילים 'בעת ההיא' לכאורה מיותרות וכי מה זה משנה מתי זה נאמר? אלא תירץ נפלא בעל ה'קדושת לוי' זיע"א: על המשיח שיבוא במהרה נאמר' והריחו בירתה ה' ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אוזניו יוכיח ('שעיה יא, ג.) המשיח בבואו לשפוט, לא יצטרך לשמוע את טענות התובע והנתבע, אלא הוא יריח את שניהם וידע מי זכאי ומי חייב.

וזוהו שרומזת התורה: 'ואומר אליכם בעת ההיא דווקא, דהיינו בכל' העת ההיא 'עד שיבוא המשיח, אתם תדונו ע"י 'שמוע בין אחיכם' אבל כשיבוא המשיח שוב לא יהיה בכך צורך, כי כאמור המשיח' לא למראה עיניו ישפוט...'

"לא תגורו מפני איש" (א, יז) (סוף מעשה במחשבה תחילה, עלון 132)

תלמיד חכם ניגש לגאון רבי יחזקאל אברמסקי ובפיו שאלה הלכתית מסובכת. לאחר שהרב אברמסקי הורה לו כיצד לנהוג, העלה התלמיד חכם חשש: יהיו כאלו שלא יבינו על מה מתבסס הפסק. הם יאמרו שהוא נוהג שלא על פי ההלכה. השיב לו הרב אברמסקי: כאשר בועז נשא את רות לאחר שקיבל פסק הלכה מבית דינו של שמואל הנביא: "מואבי ולא מואבית", הוא חי עם רות רק במשך לילה אחד. למחרת הוא נפטר. "ומה אמרו הבריות?" שאל הרב אברמסקי, וענה: "הם טענו שמשמים הוכיחו שבועז חלילה חטא בלקיחתה של רות. שהרי מת מיד לאחר מכן". "ומה הייתה האמת?" המשיך הרב אברמסקי להטעים לשואל, "האמת היא שהקב"ה הותיר את בועז לחיות עד גיל ארבע-מאות, רק בכדי שיישא את רות ומאותו הלילה יצא מהם דוד המלך שממנו יצא לעתיד לבוא מלך המשיח...!" מכאן למדים אנו שאף כאשר נראה לנו שיש חשש "מה יאמרו הבריות", אם נוהג האדם על פי ההלכה, הרי שאף כאן קיימת ההלכה "לא תגורו מפני איש".

"לא תגורו מפני איש" (א, יז)

מסופר על הגה"ק רבי שמואל סלנט זיע"א רבה של ירושלים ת"ו, שפסק פעם בסכסוך בענייני ממון לרעת תקיף אחד, התכעס הלה וצעק, אני לא אשתוק על כך, אני אשבור את השמשות. ענהו ר' שמואל, ואתה חושב שאני אשתוק על כך? מיד נבהל הלה והסתלק, כי חשב שר' שמואל מתכוון למוסרו לשלטונות. מקורבי ר' שמואל שידעו שאין דרכו בכך, שאלוהו למה התכוון? אמר להם, התכוונתי שאם הוא ישבור את שמשותיי, לא אשב בחיבוק ידיים אלא אקרא לזגג שיתקן.

"ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו" (וקראת לשבת עונג)

פעם אחת באו לדין תורה לפני הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל ה"נודע ביהודה" שני אנשים. האחד היה לבוש כעגלון פשוט והשני בא בבגדי עשיר מהודרים. עמד העשיר וסיפר בדמעות כי סוחר תבואות הוא מעיר רחוקה שבא לפראג כדי למכור את תבואתו ולשם כך שכר עגלון אשר יעביר את תבואתו והנה בהיותם בדרך התנפל עליו העגלון שדד ממנו את כל כספו ולא זו

בלבד אלא הכריח אותנו להחליף עמו את בגדיו והוא הסוחר העשיר לבש את בגדי העגלון והנהיג את העגלה עד לפראג. כאשר הגענו לעיר - המשיך האיש לספר בבכי - הציג העגלון את עצמו כסוחר גדול ואילו אני מסתובב ללא פרוטה בכיסי ואין איש מאמין לדברי... ומה בפיד? - שאל הרב את האיש השני הלבוש מחלצות.

וכי מה אומר? - השיב האיש - עיני הרב רואות ברורות כי אדם זה חסר דעה הוא מסכן שנטרפה דעתו... מזה יומיים הוא רץ אחרי ברחובות העיר ותובע את כספו. חקר הרב היטב את שני האנשים אולם נשארו הם איתנים בטענותיהם. שובו אלי מחר בבוקר - אמר הרב - ואז אפסוק את דינכם. משהלכו לדרכם קרא הרב לשמשו וציווה עליו כאשר יבואו למחרת לא יניח להם להיכנס לחדרו. ואכן למחרת הגיעו בבוקר השניים אולם השמש מנע מהם להיכנס לחדרו של הרב. הרב עסוק מאוד - אמר השמש - אין להפריע לו! ישבו השניים והמתינו. חלפה שעה ושעתיים ודלת חדרו של הרב עדיין נעולה. שעת הצהריים הגיעה ואין כל סימן מהחדר פנימה כאילו שכח הרב את דבר קיומם... לקראת שקיעת החמה כאשר היו שני בעלי הדין מותשים נפתחה לפתע דלת חדרו של הרב ובקריאה רמה קרא: העגלון יכנס! והנה... האיש הלבוש בבגדי עשיר קם ממקומו במהירות ואץ להיכנס פנימה... רשע שכמותך! - אמר הרב - עגלון גזלן!!! החזר לאיש הזה את כספו ומיד!!!

"שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק" א, ט"ז

כבר בילדותו ניכר הגאון רבי יהונתן אייבשיץ שכישרונותיו הנעלים כאשר מלאו לו שלוש עשרה שנה ונכנס למצוות ניגש אליו אחד מטובי הלמדנים ושאל: "אמור נא לי כידוע נמצא היצר הרע באדם כבר מיום לידתו ואילו היצר הטוב נכנס בו בגיל שלוש עשרה אם כן הכיצד עלה בידך עד היום לגבור על היצר הרע?"

בפרשת השבוע - השיב הנער - כתוב: "שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק" מפסוק זה דרשו חז"ל בגמרא במסכת סנהדרין אזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין אחד עד שיבוא חברו. כך גם אני סיים הנער - התגברתי על היצר הרע כי כאשר החל לטעון בפני את טענותיו אמרתי לו המתן עד שיבוא בעל הדין השני הלא הוא היצר הטוב ויאמר את דברו רק אז אפסוק מי מכם הוא הצודק...

"נשלקה אַנְשִׁים לְפָנֵינוּ וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ..." (א, כב) [ע"פ דורש לציון]

כתוב בפרשה: "נשלקה אַנְשִׁים לְפָנֵינוּ וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ..." ולאחר מכן נאמר (שם, כ"ד): "וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ. ובפרשת שלח לך כתוב (במדבר יג, ב): "וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן. "הרי לנו שלוש מלים נרדפות: וַיִּתְּרוּ, וַיַּחְפְּרוּ, וַיִּרְגְּלוּ - מה משמעותו של כל ביטוי?"

הביטוי המקבל והמוכר ביותר הוא 'וירגלו' או, כפי ששגור על לשוננו: מרגל. המקור לכינוי זה הוא מלשון 'רגל', המרגל מסתובב בין האנשים ומנסה לדעת מה שיחם, מה טיבם ומהן התוכניות שלהם. הוא מנסה להבין איך הצבא, הנשק או המיגון. הוא הולך ביניהם, רגל פה ורגל שם'. ויחפרו' הוא מלשון חפירה, ומשמעותו: למצוא את הפגעים שיש שם, את

החסרונות ואת החלקים שאינם טובים'. ויתרו' הוא מלשון יתרון, כלומר: בודקים את הנושא ומוציאים את יתרונותיו.

כשהקב"ה נתן רשות למרגלים, הוא נתן להם הוראה: "ויתרו את הארץ" - תחפשו את היתרונות של ארץ ישראל, את הקדושה שיש בה. תנו לבכם למעלותיה. אבל עם ישראל לא ראו כך את פני הדברים. הם אמרו: "נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ". כל כוונתם הייתה למצוא את החסרונות בארץ ישראל. וזה היה הפתח שהביא להם את הרעה הגדולה הזאת.

"הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים" (א,כ"ג) ובהמשך כתוב "ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים"

רש"י מבאר: לא מצאתי נבונים.

הרב עובדיה יוסף שליט"א שואל: מדוע לא מצא משה רבנו אנשים נבונים? הרי מדובר על דור דעה הייתכן?! והוא מתרץ: חכמים היו אך נבונים לא, כיון שלא התאמצו כדי להשיג תורה ובכל שאלה מיד פנו למשה. אדם נבון מבין דבר מתוך דבר.

סיפור מליצי הממחיש זאת היטב: בכפר אחד היה קבצן שהפך ללעג וצחוק כולם היו צוחקים עליו ומדוע? בעת שהיו מגישים לפניו שני מטבעות - מטבע של 5 ש"ח ומטבע של 10 ש"ח, היה בוחר את ה-5 כי הוא יותר גדול... ומיד כולם היו פורצים בצחוק רם. יום אחד אמר לו מישהו: אתה יודע שהקטן שווה יותר? בפעם הבאה שיציעו לך תיקח את הקטן הוא שווה פי שניים מהגדול!!!... אמר לו הקבצן: תאמין לי שאני יודע... אבל אז המשחק יגמר ולא יישאר לי כלום...

כדי להבין דבר מתוך דבר צריך להתאמץ בשביל זה. ללא יגיעה אין תבונה! בדור שכל דבר יש תשובה ולא מנסים להתאמץ בשביל להגיע אליה אין נבונים...

ותקרבו אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו (א,כב) (חתם סופר)

ותקרבו אלי כולכם בערבוביא, ולהלן הוא אומר (ה, ב) ותקרבו אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו' אותה קרבה הייתה הוגנת, ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם, אבל כאן ותקרבו אלי כולכם בערבוביא ילדים דוחפים את הזקנים וזקנים דוחפים את הראשים. (רש"י).

יש לפרש דאף על הקריבה השנייה שהייתה לאחר מתן תורה והתקרבו בצורה הוגנת זקנים קודמים לילדים ואף עליה הוכיח משה רבנו את ישראל. ואפשר לבאר הדבר ע"פ מה שהובא בספרים עדותו של אחד משרי הגויים, שראה דבשעה שהיו היהודים הולכים לקנות צאן עבור הפסח היה מנהגם שלא היה אדם אומר לחברו גש הלאה או שהיה אומר הנחני ואעבור, אלא היה ממתין לתורו. ואפילו אם היה האחרון נכבד וקדם לפניו נער היה הנער קודם לו, ושאל על פשר המנהג הזה שהרי אינו מדרך המוסר, והשיבו לו דהיינו כדי להראות שאין גבהות לפני המקום בזמן הכנת עבודתו, וכ"ש בעבודתו ממש. ואותה קרבה שילדים כיבודו בה את הזקנים הייתה במעמד הר סיני ומטרתה הייתה להתקרב לעבודתו וללמוד את תורתו, וא"כ לא היה בה

מקום לחלוק כבוד זה לזה שהרי אין גבהות בעבודתו, ואדרבה ראוי היה שיתקרבו כולם בערבוביא זקנים ונערים ועל כך הוכיחן משה רבנו. ואילו כאן איירי בבקשה לשלוח מרגלים, ובזה היה ראוי לנהוג בצורה הוגנת ולהקדים את הזקנים על פני הילדים, ועל כן הוכיחן משה שבאו לפניו בצורה שאינה הוגנת.

"וייטב בעיני הדבר" א, כג - תוכחת משה על המרגלים (וקראת לשבת עונג)

שואל רש"י: אם בעיני משה רבינו הוטב הדבר לשלוח מרגלים מדוע אם כן מוכיח משה את בני ישראל על חטא זה?

אלא - מתרץ רש"י במשל: אדם אחד ביקש מחברו שימכור לו את חמורו. הסכים בעל החמור. האם תסכים? - שאל הקונה - לתת לי את חמורך לניסיון? הן! ענה בעל החמור. האם תסכים הוסיף הקונה ושאל - שאנסה אותו גם בהרים וגבעות? גם לזאת אני מסכים ענה בעל החמור. לכל דבר מסכים הוא - חשב הקונה בליבו - וודאי החמור טוב מאין כמוהו ואין בו כל מום. מיד נתן הקונה מעות לבעל החמור ואמר: תן לי את חמורך, אין אני מנסהו כלל!

כן הוא גם הנמשל: כאשר רצו בני ישראל לשלוח מרגלים הסכים משה רבינו כי חשב בליבו: כאשר יראו בני ישראל שאיני מסרב לשלוח מרגלים יבינו כי טובה הארץ ואין חשש שהמרגלים ימצאו בה פסול. אולם בני ישראל לא חזרו בהם ועמדו על כך שילכו וירגלו את הארץ. משום כך הוכיחם משה...

"ותרגנו באהליכם" א, כ"ז

משל למה הדבר דומה: אדם אחד נהג בחסידות גדולה. פרש והתנזר מכל הבלי עולם הזה. כל ימיו היה יושב בתעניות וסיגופים מתעלה ומתקן את דרכיו... בהגיע העת בא שדכן והציע שידוך לבנו של החסיד את בתו של אחד מעשירי העיר הסמוכה שהיה גם בעל חסד ובן תורה.

בני זה - אמר החסיד - הוא בני היחיד על כן אני מבקש לראות את המחותרים לפני שאסכים לשידוך. נסע החסיד אל העיר הסמוכה שם פגש במחותרים ומצאו חן בעיניו מאוד. על אתר סיכמו ביניהם את פרטי השידוך. שב החסיד אל ביתו ושם ערך סעודה גדולה לכל משפחתו כהודאה לה' יתברך על השידוך שזימן לבנו.

ספר נא מעט - הפצירו בו קרבי - מה ראית? המחותרים שה' זיכה לנו - השיב החסיד ופניו קורנות - הליכותיו נעימות ועינו טובה בכל. והמחותרים? שאלו הקרובים. ברוך ה' - השיב החסיד - גם היא אישה עדינה וצדקנית. והכלה? - המשיכו הקרובים ושאלו - מה בדבר הכלה? הכלה - השיב החסיד - אומר רק שמעודי לא ראיתי בריאה כזאת! "רחוק מפנינים מכרה"! כאשר שמע החתן את דברי אביו פרץ בבכי... מדוע אתה בוכה? תמהו בני משפחתו - האם לא שמעת את השבחים שאביך משבח על הכלה המיועדת?! דווקא מפני כך אני בוכה - השיב החתן - כי אבי הוא צדיק גדול ופרוש מכל הבלי העולם הזה ואם אמר שמעודי לא ראה בריאה כזו סימן הדבר שהכלה מורגלת בתעניות וסיגופים... משום כך הוא מרבה לשבח אותה!...

כן הוא גם הנמשל - אמר המגיד מדובנא: בני ישראל ידעו כי מידותיו של הקדוש ברוך הוא הם חסידות ופרישות וכך גם מתווה את הדרך הנכונה ליראיו וכמו שכתוב בתורה במסכת

אבות: "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה"... משום כך כאשר הקדוש ברוך הוא הוא משבח את הארץ כי טובה היא הבינו כולם כי כפי הנראה היא טובה לחיי צער... זהו פירוש הכתוב: "ותרגנו באהליכם", תרתם אחר גנות הארץ שהקדוש הרוך הוא קורא אותה "טובה"...

ותשחק ליום אחרון (וישיע ציון דברים אות כד).

רמז נאה לדברי הזוהר: "כל העונה אמן בכל כוחו פותחים לו שערי גן עדן" נוכל למצוא בדבריו של משה לבני ישראל: "וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא תַעֲרָצוּן וְלֹא תִירְאוּן מֵהֶם" (א כט). סופי התיבות "ולא תיראון מהם" הם ללמדנו שהמקפיד על אמירת אמן כיאות, 'אמן', וראשי התיבות הללו הם 'מִוְת', אל לו לפחד מיום המוות, שכבר מובטח הוא שייפתחו לו שערי גן עדן והוא עתיד לשהות במחיצת הצדיקים.

"ה' א-לוהיכם ההולך לפניכם הוא ילחם לכם" (א,ל) (ומתוק האור)

אל הרבי מגור, בעל"ה הבית בישראל נכנס חסיד והחל לתנות את כל צרותיו. כשסיים, שמע את הרבי אומר לו: "מה ביכולתי לעשות? - לך תתלה את עצמך!" יצא החסיד מהרבי, וכולו מבולבל: "מה עלי לעשות כעת?" -הרהר - "האם יתכן כי הרבי ציווה עלי לתלות את עצמי?! הלא גם כן יש לי מספיק צרות..." ובמר לבו החל לבכות.

הגבאי שהבחין בבכיו נגש אליו ושאלו לפרש הדבר. והחסיד השיבו דברים כהווייתם. - "לא הבנת", הסביר לו הגבאי, "כוונתו של הרבי הייתה: שאם תתלה את עצמך בה', אז תזכה להושע"!!

"וישמע ה' את קול דְבַרְיִכֶם וְקִצֵּף" (א, לד). (ומתוק האור)

מהו "קול דבריכם"? אלא - אומר האדמו"ר רבי לייבל איגר זצ"ל מלובלין - פעמים רבות משמעות הדברים הנאמרים תלויה גם ב'מנגינה'.

מספרים על יהודי שבשבת בבוקר בבית הכנסת צעק על הגבאי: "אתה חמור בן גמל, טיפש מטופש וכו'", כך ביזה אותו בפני כולם. הרב לא עבר על כך בשתיקה. ביום ראשון קרא לאותו יהודי ודרש ממנו בכל תוקף שבשבת הבאה יעלה על הבימה ויכריז קבל עם ועדה, שכל מה שאמר בשבת הקודמת אינו נכון.

טוב, אם הרב אומר - אין בררה, מוכרחים לעשות זאת. בשבת הבאה עלה מיודענו לבימה, וקרא לעבר הגבאי: "אמרת ליך שאתה גמל בן חמור, טיפש מטופש וכו'. זה לא נכון???"... אכן, הכל תלוי במנגינה.

"וישמע ה' את קול דבריכם" - הוא שמע את המנגינה. גם כשהם אמרו "וגם זבת חלב ודבש היא", הם אמרו זאת בשפה רפה, אחר כך מיד הוסיפו: "אפס כי עז העם היושב בארץ! והערים בצורות!" - בקול חזק ותקיף, ושוב אמרו בשפה רפה: "וזה פריה". כלומר, גם כשאמרו את הדברים הטובים, אמרו אותם בהבלעה, באופן שכמעט לא נשמעו, ואילו את הדברים הרעים אמרו עם כל התוקף, ועל כך יצא קצפו של הקב"ה.

רב לכם טוב את ההר הזה פנו לכם צפונה. (ב א) (סוף מעשה במחשבה תחילה, גליון 132)

"את לא מחכה שבעלך יבוא הביתה כדי שתוכלי להזיז את הספה ולנקות תחתיה?" שאלה השכנה את חברתה. "מה פתאום?! נדהמה בעלת הבית למשמע ההצעה". כשהוא יושב עליה - זה הרבה יותר כבד ***..."

בתחילת הפרק השני בפרשתנו, מתארת התורה שעם ישראל הסתובבו סביב "הר שעיר" ימים רבים. עד שהקב"ה הורה למה: "רב לכם טוב את ההר הזה פנו לכם צפונה". "ראיתי רמז נפלא שיעניק לנו חיזוק והכוונה בעניין המאורעות הקורים בעולם, אלא שבכדי להבין אותו בלי לעצור באמצע הדברים, נשנה מדרכנו ונפתח מיד בסיפור שאחר כך יבאר לנו את עומקו של הפסוק.

את המשל הבא הביא ה"מגיד מדובנא", רבי יעקב קראנק, ברצותו להסביר את הפסוק שנאמר ב"מזמור שיר ליום השבת": "איש בער לא ידע, וכסיל לא יבין את זאת". "מה ההבדל בין "בער" לבין "כסיל"? "במסגרת הסיוור המודרך שנערך במפעל ענק ממדים וחדשני שנראה כנשאב מיקום דמיוני, הסתכלו המבקרים בעיניים משתאות על מכונות הענק שמצד אחד הכניסו לתוכן חומרי גלם בכמויות ענק וללא סדר. ומצד שני – לאחר שעברו מטרים רבים על גבי מסועים ומנופים מסוגים שונים כשבכל קטע במכונה הם מורכבים ללא מגע יד – יצאו מכוניות פאר הדורות ונוצצות. בעלי המפעל שחשבו על הרעיון הגאוני בו חומרי גלם מוכנסים מצד אחד של המכונה ויוצאים מצדה השני כמכונת פאר הדורה, היו חכמים גם באספקט התיירותי: המפעל נבנה כך שסמוך לתקרה, לאורך כל המכונות נבנה גשר תיירים רחב המספק מבט איכותי על כל חלקי המפעל והמכונות.

שערי המפעל היו פתוחים למבקרים ששילמו במיטב כספם על הסיוור המופלא, ולא מעט מהם התרשמו עד כדי שהמכונת הבאה שרכשו הייתה מן המפעל דווקא ... מטבע הדברים, בתקרת המפעל היו פה ושם בצורה חשופה שרשראות ענק המחזיקות את המכונות, וגם חוטים וכבלי חשמל שירדו מן התקרה אל המכונות עצמן. באחד הסיוורים הללו פנה אחד המבקרים אל המדריך שהסביר על אופי המכונות המצויות תחתיהם, ושאל: "החוט הזה בצבע ברונזה, למה בדיוק הוא משמש – לא הצלחתי להבין ... "המדריך התאמץ שלא לצחוק בפרצופו של המבקר, ורק שאל בתמימות מעושה: "את כל צורת ואופן פעילות המכונות במפעל - הצלחת להבין. את הסיבה למיקומו של כל חוט ובורג - הצלחת להבין. רק את שימושו של חוט הזה - לא הצלחת להבין ...?! "כך מבאר ה"מגיד מדובנא" את דברי הפסוק: "איש בער", יש מי שמודע לעובדה שהוא אינו חכם גדול ולכן הוא סיבה לא מספקת מה תפקידו של החוט? מוגדר - "לא ידע", לפחות יודע ומכיר שאינו מבין את מה שנשגב מבינתו. אבל "וכסיל", הגדרתו של הכסיל היא ש"לא יבין את זאת". הוא מצביע על פרט אחד מתוך מכלול ומערכת של מיליוני פריטים ורק את "זה" הוא עוד לא הצליח להבין ... וכעת כמובן, נשוב לפסוק מן הפרשה, בו נראה בדרך רמז יסוד מופלא של ה"אמרי יהודה" מְבַרְעֵזְאֵן: "רב לכם טוב", פונה התורה ליהודי ומלמדת אותו – אל תחפש "סיבה" לכל דבר שקורה בעולם. ומדוע באמת לא כדאי לחפש סיבות? כי על פי משלו של המגיד מדובנא נוכחנו לראות שאין תועלת בידיעת פרט אחד בודד מתוך מערכת אדירה. "את ההר הזה", אל תסתכל רק לסיבתו של הדבר שהנך מבקש להבין, כי הוא חלק ממכלול אדיר שברא הבורא מששת ימי הבריאה.

הוא אינו ניתן להבנה בפני עצמו. מסיים ה"אמרי יהודה" את הרמז לאחר שהבהרנו שלא מומלץ לחפש סיבות, מה בכל זאת נוכל לומר לעצמנו? פנו לכם צפונה – הבורא יתברך מנהל את העולם בדרך בה הוא חפץ, דעו שחשבונותיו של הבורא צפונים ומכוסים מאתנו, וכך ברצונו שיתגלגלו הדברים ***.

קשה לנו, כבני אדם, לקבל דברים ולעכל אותם ללא סיבה מספקת. אך כשמנסים לחפש סיבות לכל דבר, ולהבין "למה קרה כך?" ו"למה הוא סובל, או ההוא מצליח?" המשא נהיה כבד יותר כמו להזיז ספה שעליה יושב אדם. כאשר יהודי שומע דבר תמוה שאינו מסתדר לו לפי הבנתו – בשונה מאותו מבקר שחפץ להבין תפקידו של חוט אחד מתוך מערכת אדירה – הרי הוא מצביע כלפי מעלה ואומר שריבון העולמים הצפין וכיסה מאתנו את הסיבה האמתית שכך קרה, המשא נהיה קל יותר. כי יש מישהו בחדר הבקרה שמכוון כל חוט וכל בורג בדיוק למקום המתאים עבורו.

"...ה' אֵל-לִקְחַךְ עִמָּךְ לֹא חֲסֵרְתָּ דְבָר" (ב, ז)

הרב זילברשטיין שליט"א, בספרו 'עלינו לשבח', מביא את הפסוק מספר תהילים (לד, י): "יִרְאוּ אֶת ה' קִדְשׁוֹ כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו" שעליו מקשה האלשיך הקדוש שלא נאמר בפסוק, 'כי יש להם כל טוב ליראיו', אלא נאמר "כי אין מחסור ליראיו"? ומתרץ האלשיך הקדוש שאותם היראי שמים שבפסוק, אינם מרגישים לעולם שחסר להם דבר בצד הגשמי של הפרנסה וכל צרכי העולם הזה, והם שמחים בחלקם בכל מה שה' נתן להם, גם אם נראה לכאורה במציאות החיים שחסר להם, כגון קשיים מבחינה כלכלית. וכל זה אינו מהטעם שהם "תלושים" ממציות החיים ח"ו, אלא אדרבא, כל התנהלות החיים שלהם היא מתוך מודעות ברורה וישוב הדעת, אך האמונה הזכה החדורה בתוך ליבותיהם של אותם האנשים יראי השמים, שבורא עולם נותן לכל אחד את מכסת הגשמיות וצרכי העולם הזה, באופן, ובמינון המדויק ביותר לפי צורך תיקון נשמתו בעולם הזה, אמונה זו היא מביאה אותם להיות רגועים ושלווים ולשמח במנת חלקם הגשמי שקבלו מה' יתברך! וככל שיהודי יותר דבוק בקב"ה, ומאמין שה' הוא הכל יכול ושהוא אוהב ודואג לו בדיוק למה שהוא צריך באמת, הרי שאותו יהודי מרגיש שלא חסר לו דבר מבחינה גשמית, והוא שמח במה שה' הקציב לו עתה, מאמין שבורא עולם יכול לשנות ולהיטיב את מצבו הגשמי, אם ימצא לנכון שזהו הטוב והנצרך לתיקון נשמתו!

סיפר הרב זילברשטיין שליט"א שהגיע אליו יהודי שהיה מאוד כועס על אשתו שכל פעם שהוא בא הביתה, מוצא את הבית "הפוך" מהמשחקים והבגדים של הילדים המפוזרים בבית וזה מאוד מפריע לו, במיוחד שמטבעו הוא אוהב סדר מופתי וניקיון ברמה גבוהה. הוא אמנם פנה אל אשתו, והיא הגיבה שהיא אכן משתדלת שהבית יהיה מסודר אך בגלל עומס המטלות בבית, יחד עם גידול הילדים בצורה בריאה ונעימה, אינה מצליחה להגיע לרמת הסדר שהוא מְצַפֶּה!

הרב נתן לו מוסר בצורה עדינה ואמר לו: "אני מציע לך שתכנס לבית של זוג שעדיין לא זכו לזרע של קיימא, ואכן תראה שהבית שלהם תמיד נקי ומסודר. שטיפה אחת בתחילת השבוע מחזיקה מעמד בדרך כלל עד סוף השבוע!" המשיך הרב ואמר: "ואתה אצלך בבית, יש אי סדר נורמאלי וטבעי כי ה' עשה לך חסד עצום שזיכה אותך לילדים, ובמקום להודות ולשבח

את ה' על חסד זה, אתה מתמקד במה שחסר ומפריע לך ולכן אתה בא בתלונות וטענות כלפי אשתך שעושה מאמצים לרצות ולשמח אותך, למרות שברוב המקרים אינה מצליחה, משום מציאות החיים והעומס המוטל עליה כאימא וכאישה!.

עוד דוגמא של שני מחותנים שבאו לרב שיפסוק להם במחלוקת שיש ביניהם על השם שיינתן לנכד שנולד להם. האבא של האישה היולדת רוצה לתת שם לנכד על שם קרוביו ואילו האבא של הבעל רוצה לתת שם לנכד על שם קרוביו שלו, עד כדי כך שלפני הברית פרץ ריב בין המחותנים!

הרב הגיב ואמר: "ממש לא יאומן! אחרי שהקב"ה עשה אתכם חסדים כל כך גדולים, שזיכה אתכם שהילדים שלכם יתחתנו, וגם התחסד אתכם שתזכו להביא דור שלישי. עכשיו מצאתם לכם זמן וסיבה לריב על דבר כל כך פשוט שחסר לכם, על שם הילד?! בורא עולם מתבונן בכם וכואב על מה אתם מתלוננים ורבים במקום להתמקד בחסד הגדול שזכיתם לנכד! המחותנים יצאו מהרב כשהם מבינים שהם צריכים להתחזק באמונה, וביראת שמים, ובמידות טובות, ולהתמקד במה שה' נתן להם ולא במה שחסר להם!

נסיים במעשה חיובי על יהודי תלמיד חכם שהתקיים בו הפסוק בתהילים: "כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו" וכן הפסוק בפרשה שלנו: "ה' אֵל-לֶקֶךָ עִמָּךְ לֹא חֶסֶדְךָ דָּבָר". וכך מספר הרב זילברשטיין שליט"א: "ביקרתי אצל תלמיד חכם שחלה במחלה נדירה רח"ל, ואושפז בב"ח בתנאי בידוד. תלמיד חכם זה היה מרביץ תורה גדול, ומידי יום ביומו היה מעביר שיעור בכולל לפני עשרות אברכים חשובים. הגעתי לבקרו באחד מזמני השיא של ייסוריו, וכשראה אותי סימן לי להתקרב אליו, תוך שהוא מעלה חיוך על פניו וכך אמר לי: "על מה בעצם יש לי לבוא בטענות?! הרי ה' נתן לי הכל, אישה טובה, ילדים טובים בני תורה, נתן לי עשרות שנים שיכולתי ללמוד בנחת ובשלווה וגם להרביץ תורה ברבים", וכך המשיך אותו תלמיד חכם החולה למנות עוד חסדים של ה', ואז סיים ואמר: "אחרי כל החסדים שזכיתי מה', האם אפשר לבוא בטענות על החוסר והייסורים שיש לי עכשיו?!!!"

כולנו נתחזק באמונה ובטחון בה' יתברך שכל מה שה' עושה ונותן לנו, הכל לטובתנו גם אם אנו לא מבינים זאת, ואם נרגיל את עצמנו להתמקד ולהודות על מה שה' כן נתן לנו ולא על מה שחסר לנו, יוסיפו לנו מהשמיים מלוא חופנים של שפע חסד וברכה. נתפלל שאבא שבשמים ישמור אותנו ואת כל עם ישראל ואת חיילי צה"ל מכל אויבינו, וניגאל גאולה שלימה בחסדים במהרה.

"לא תחנם" (ב, ז)

סנדלר יהודי נודד מעיר לעיר הופיע בשערי בעלזא העיר, הכריז על אומנותו וחיכה שיריצו אליו מנעלים לתיקון. בין אלו שהביאו מנעלים עמד גבאו של כ"ק מרן רבי שלום רוקח מבעלזא, שהביא את מנעליו של הרבי לתיקון. בעת שחזרו המנעלים הורה הצדיק להוסיף לסנדלר על השכר אשר ביקש, ולשמחתו של הרבי לא היה קץ.

בני הבית והמקורבים ניסו לתהות לפשר השמחה, עד שאי-מי העז ושאל: רבינו, בסך הכל תוקנו המנעלים, לשמחה מה זו עושה, ומדוע להוסיף על השכר שדרש הסנדלר? "הסנדלר

היחיד שישנו באזור", הסביר ה"שר שלום" מבעלזא בפנים מאירות, "גוי הוא. משכך, תדיר מתמקח אני עמו על שכרו ומשתדל להפחית ממנו, בכדי שלא אעבור על לאו דאורייתא של "לא תחנם".

כעת נקרתה לידי הזדמנות מיוחדת לתקן את נעלי אצל יהודי, ולשלם לו שכרו בלב שקט בלי לעבור איסור - כלום לא מן הדין שאוסיף לו על שכרו ואשמח בו?..."

יאיר בן מנשה לקח את כל חבל ארגוב וגו'. ולמכיר נתתי את הגלעד (ג,יד-טו) (ישראל גולד)

מדוע אצל יאיר נאמר 'לקח', ואילו אצל מכיר נאמר 'נתתי'.

ונראה, שהרי משה רבנו התנה עם חצי שבט המנשה, שאם יעברו חלוצים למלחמה לפני בני ישראל לכבוד להם את ארץ ישראל יזכו לקבל את עבר הירדן. ואולם, מצינו בגמ' (ב"ב קכא, ב) דיאיר בן מנשה נהרג בתחילת המלחמה עם שבעה העמים, ולא זכה א"כ לעבור חלוץ במלחמה עבור א", ונמצא אפוא שלא קיים את התנאי, דאף שהיה אונס בדבר, מ"מ מבואר בירושלמי (גיטין פ"ט ה"ו) דאונסא כמאן דלא עביד.

ואולם מבואר בגמ' (סנהדרין עב, א) דהבא במחתרת ונתחייב מיתה על כך, ונטל עמו כלים פטור מלהשיב את הכלים משום דבדמים קננהו, דהואיל ונתחייב מיתה בלקיחת הכלים קנה את הכלים ופטור מלהשיבם. אף אצל יאיר י"ל דהיות ונתחייב מיתה קנה את חלקו המגיע לו בעבר הירדן דבדמי נפשו קנאם, ומשום כך נאמר אצלו שלקח את חבל ארגוב, דאכן משה רבנו לא נתן לו את חלקו כיון שלא קיים תנאו, אך הוא כשלעצמו זכה בזה ולקחן לעצמו.

אבל מכיר שהשלים את התנאי בפועל, נאמר בו 'ולמכיר נתתי את הגלעד', דמשה רבנו נתן לו את חלקו המגיעו כיון שהשלים את תנאו. והנה בהמשך כתיב ויקרא אתם על שמו את הבשן חות יאיר, ולנתבאר י"ל עפ"מ דאיתא (מכילתא פ' בשלח עה"פ אז ישיר) וכן אתה מוצא שכל דבר שאדם נותן נפשו עליו נקרא על שמו, ע"ש. ומשום כן שנהרג על זה לכך נקרא על שמו

ומכיר נתתי את הגלעד (ג,טו) (מי החכמה)

אמר הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע: התורה לא ניתנה מנוקדת, כדי שנוכל לדרוש ולהפך בה. וכך דרש את הפסוק 'ולמכיר' – אומר ה': למי שמכיר אותי 'נתתי את הגלעד'; 'גיל' – השמחה, 'עד' – לעדות וסימן ששכינה שורה עליו, שהרי 'אין שכינה שורה אלא מתוך שמחה'.

ויש שפירשו 'ולמכיר' – מי שמכיר שהכל מה', 'נתתי את הגלעד' – השמחה תמיד שורה עליו, כי אין לו על מי לכעוס. שהרי אין מישהו שיכול לעשות משהו אם לא מכריזים עליו מלמעלה.

לא תיראום כי ה' אלקיכם הוא הנלחם לכם (ג, כ"ב) (ברית אברהם)

כאשר תדעו שאין זה כחכם ועוצם ידיכם רק ה' א-לקיכם הוא הנלחם לכם, אז, לא תיראום. רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח (ד, ט)

אזהרה מיוחדת הזהירנו הקב"ה מפני שכחת מעמד הר סיני, הברקים, הקולות והדברים שנאמרו שם, והורה לנו שהדברים צריכים להיות חקוקים היטב על לוח לבנו. כל אחד ואחד חייב לעשות את מרב המאמצים לשם כך, אולם מידת הצלחתו שלא לשכוח, תלויה כבר בידי שמים ובכישורים בהם ניחן מאת הבורא יתברך.

מושג כלשהו ב"לא תשכח" של גאוני הדורות, נוכל לקבל מן הספור הבא, המובא בספר "שמוש חכמים":

באחד הימים פגש רבי אלחנן וסרמן זצ"ל את הרוגצ'ובר זצ"ל. שאל אותו הרוגצ'ובר: "מה כבודו עושה?". "לומד עם ילדים", ענה לו רבי אלחנן. "היכן?". "בישיבת ברנוביץ". "ומה חדשתם?". בתשובה נענה רבי אלחנן ואמר לו חידוש מסוים שחידש. "בארבעים שנה לא חדשתם כלום?", התפלא הרוגצ'ובר. נסה רבי אלחנן להבין את כוונתו, עד שנזכר, כי, אכן, כארבעים שנה (!) קודם לכן פגש בו ואמר לו בדיוק את אותו חידוש...

בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקלו (ד, ל)

כמה רבים רחמיו של הבורא וכמה גדולה אהבתו לבניו! לאחר כל האזהרות מפני החטאים, והעונשים הצפויים לעוברי רצונו, הוא מזכיר לעמו, שגם אם יענשו ויתרחקו מעמו, עדיין פתוחה לפניהם הדרך לשוב אליו ולשמוע בקולו.

בספר "מנחה בלולה" מביא על כך משל נפלא המדגים את הדברים: בן מלך אחד פנה לאביו ביום מן הימים והודיע לו כי רוצה הוא לראות עולם ולפתוח את אפיקו למקומות רחוקים וזרים. "אפליג בים", תאר את תכניותיו כשעיניו בורקות, "אקח עמי סחורה בכמות גדולה, אסע ואמכור אותה ברחבי העולם, ואהיה עשיר גדול". "הו, בני", נסה המלך למתן את התלהבותו, "דע לך שלא הכל זוהר כל כך... מסע בים הוא מסע מסוכן ביותר, הים נראה לך לפעמים כחבר, אבל פעמים רבות מאד מתגלה הוא בבוגדנותו...". אך המלים נפלו על אוזניים אטומות. הבן היה נחוש בדעתו לנסוע, ויהי מה.

לבסוף אמר לו המלך: "רואה אני כי אינך רוצה לשמוע בקולי, לך, אפוא, ועשה ככל שיעלה על דעתך, אינני מברך אותך שתצליח... אבל דבר אחד אבקש ממך, בכל מחיר – כשהשטויות שאתה בוחר לעשות יתנקמו בך, ואתה תיענש חמורות עליהן, אנא ממך, אל תתבייש לבוא אלי ולבקש ממני סליחה, אל תתבייש לחזר אלי ולבקש ממני עזרה, אני מבטיח לך, שאעזור לך!...".

זהו שאומר הקב"ה לכנסת ישראל: כשיהיה צר לכם, וכל הדברים הללו ימצאוכם באחרית הימים, אנא מכם, אל תתנו לבושה מפני להמשיך ולהרחיק אתכם ממני! שובו אלי, בקשו את סליחתי, ואני אעזור לכם ואשוב אליכם!

ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך (ו,ז) (אשר לורבר)

'ושננתם' שיהיו דברי תורה מחודדים בפיק שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד, שנאמר אמור לחכמה אחותי את וגו'. (קידושין ל, א).

מדוע נמשלה התורה לאחות דווקא, וכי אם היינו מדמים אותה לאח כלום היה נגרע מערכה, אלא דשנינו (ב"ק קלט, ב) 'מי שמת והניח בנים ובנות וכו', נכסים מועטין, הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים', הרי לנו דכשהירושה מועטה קודמים הבנות ליטול מן הירושה ואילו הבנים יחזרו על הפתחים.

אף חכמת התורה כן, דאם יאמר אדם דנכסיו מועטין ואין בידו להשתכר ולכן אין ביכולתו ללמוד או להחזיק לומדי תורה, צריך לומר לו דהחכמה היא כאחות, דאם הנכסים מועטים צריך לפרנס את הבת מהנכסים ולא לחזרה על הפתחים, וע"כ בראש ובראשונה צריך לדאוג לקיום התורה, אף כשהפרנסה דחוקה.

ואכלת ושבעת וברכת (ח,י) (אוהב תורה)

הברכה הגדולה ביותר לאדם היא שיכיר בטובה שנתנה לו ויברך לא-לקי"ו על הארץ הטבה אשר נתן לך", שכן פעמים רבות זוכה האדם לכל טוב, אולם מאחר והוא אינו נותן לב לך, הריהו כמי שלא קבל מאומה.

בהגדה של פסח "מעשה רב" מובא שרבי זלמן סורוצקין מספר כי באחד הימים הגיע אדם צדיק לעיירה כלשהי, והבחין בשואב המים, יהודי מבגר וישיש, נושא בקשי את אסל הדליים על שכמו. "מה שלומך, רבי יהודי?" פנה אליו, ובתשובה זכה לשמע אנחה קורעת לב: "כמה קשה לי, אין בי כל כח... כמה אמלל אנכי...". למחרת היום, שוב הבחין באותו שואב מים, הפעם הייתה נסוכה הבעה של תקווה על פניו, ובתשובה לשאלת שלומו, הוא נענה ואמר: "ברוך ה' יום יום, העבודה, אמנם, קשה, אולם אם בגילי עוד ביכולתי לסחב דליים כבדים כל כך, איני יכול שלא להודות לבורא יתברך!"

אותו אדם – בשני ימים נפרדים, ביום הראשון הוא אומלל שבאומללים, ואלו ביום השני – הוא שבע רצון. על כך אומר דוד המלך (תהלים קמה, טז): "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון", החסד הגדול ביותר לאדם הוא הרצון שאותו הוא נוטע בו ביחס למצב ולנתונים שהוא התברך בהם, שכן את אותם מאורעות ונתונים יכול האדם לחוות בצורה נעימה יותר, או באופן הפחות נעים

דרשת שבת חזון בקניגסברג ... ("שר התורה")

בתקופה הראשונה לאחר שהוכתר הגאון בעל ה"כתב והקבלה" לרבה של קניגסברג, נכנס אליו אחד מבני העיר בתשעת הימים. שאל אם מותר לו לאכול בשר עוף בתשעת הימים, היות והוא חלוש מאד, אכן הרב התיר לו לאכול. אותו יהודי לא התנהג בחכמה, לא נזהר וסיפר את הפסק. בעקבות ההיתר באו יהודים רבים אל הרב. אמרו שהם חלושים, ובתואנות שונות ביקשו שהרב יתיר גם להם לאכול בשר עוף ...

ב"שבת חזון" עלה הרב לדרוש, אמר בדרך צחות שהשבוע התחוויר לו פשט חדש בדברי הגמרא "אתרנגול ותרנגולתא חרוב טור מלכא". היינו, משום שאתם תאבים לבשר תרנגולים, יצא מזה חורבן לטור מלכא. בשפת אשכנז 'טור מלכא' תרגומה קניגס-ברג, שכולם נהיו חולים וחלושים כאן בעיר...

תשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דיברת וכיסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין... (מתוך תפילת שמונה עשרה) (מתוך מדבש, הרב ברוך בוקרה שליט"א, עלון 210)

מדוע אנו מבקשים על 'כיסא דוד' ולא על המשיח עצמו? הסביר התלמיד ר' בצלאל הי"ו (תלמיד הרב בנציון סנה שליט"א) ע"פ מעשה שאירע עמו:

פעם היינו בחתונה חסידית. וכידוע שיא השמחה הוא כאשר האדמו"ר נכנס לחתונה ורוקד עם החתן. בשלב מסוים הכניסו לאולם 'כיסא מפואר' והניחו אותו על בימת הכבוד. והנה מיד עם כניסת הכיסא קמו החסידים, עלו על הפראנצ'ס ושרו 'קול רינה וישועה באהלי צדיקים' והחלו לשאוג בשמחה את השירים. שאלתי את חברי 'על מה שרים?' 'הרי הרבי עדיין לא נכנס?' ענה לי החבר 'ברגע שהכניסו את הכיסא יודעים שעוד כמה דקות ייכנס האדמו"ר בעצמו ולכן שמחים'. אף אנחנו מבקשים 'ריבונו של עולם, אנחנו כבר 1951 שנה בגלות, אנו משתוקים כל כך לגאולה שאפילו אם רק נזכה לראות את 'כיסא' דוד המלך נכנס ומוצב בירושלים כבר שמחתנו תרקיע שחקים כי נדע שהנה אמור תיכף להגיע גם משיח בן דוד.

הפטרה

"ידע שור קונוה וחמור אבוס בעליו". (ישעיה א. ג) ("לב אליהו")

השור הוא בעל חי הפיקח יותר מן החמור. משום כך הוא גם יודע את בעליו. החמור לעומתו יודע ומכיר רק את האבוס, כלומר הוא רואה את השעורים שבאבוס ואוכל אותם. ולכן הוא מדמה בנפשו הבהמית כי האבוס הוא הבעלים שלו המאכילו, ואיננו מסוגל להבין כי יש מי שנתן את השעורים בתוך האבוס.

כך בדיוק הם האנשים אשר הם שקועים בהבלי העולם הזה, ובדמיונם הם חושבים שפרנסתם תלויה בכישרון פלוני או במקום אלמוני. וכמו הפתגם השגור בפי עמי הארצות 'לולי עשר אצבעותיי – מי יודע היכן הייתי בא'... והרי אלו כאותם החמורים אשר מכירים רק את האבוס ואינם מעלים על דעתם שיש להם מנהיג הדואג למאכלם.

"ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה". (ישעיה א. כז) ("עוד יוסף חיי")

רבה של ירושלים הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, דגל כל ימיו בבניין ובישוב הארץ מתוך התנגדות ליסוד שלטון יהודי בארץ ישראל בטרם הגיע השעה מן השמים תוך כדי התגרות באומות העולם.

הוא היה אומר; הרי נאמר בתורה "לך אתן את ארץ כנען". הקדוש ברוך הוא הבטיח שהוא בעצמו ייתן לנו את הארץ ולא נאמר שאנו בעצמנו נצטרך לרשת את הארץ ולקחתה בכח הזרוע. הוא אף מצא לכך רמז נאה בפסוק "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה". "ציון במשפט תפדה" במניין גימטריא "תלמוד ירושלמי". "ושביה בצדקה" במניין גימטריא "תלמוד בבלי".

ללמדנו שרק בזכות לימוד שני התלמודים, בבלי וירושלמי, תיפדה ציון מיד הגויים ולא בחיל וכח.

חזון ישעיהו בן אמוץ... (הפטרה לשבת חזון) (הרב ברוך בוקרה שליט"א - (לא) מתוק מדבש!)

מסופר על פרופסור בכיר שיצא לחופשה, הם התמקמו והקימו אוהל על כר דשא תחת כיפת השמים, באמצע הלילה מעיר אותו הבן ושואל: 'אבא תגיד לי בבקשה, מה אפשר ללמוד מהתבוננות בכוכבים שבשמים?' האב מסתכל כלפי השמים, חושב מעט ואומר: 'בני היקר תראה, מבחינה אסטרונומית זה אומר שקיימים מיליוני גלקסיות וביליונים כוכבי לכת. 'ומה עוד זה מראה אבא?' עונה האב: 'מבחינה מטאורולוגית זה אומר שמחר יהיה מזג אויר מאוד נוח'. 'ומה עוד אבא?' 'מבחינה כרונולוגית זה אומר שכעת השעה 2.30 לפנות בוקר ... ומבחינה תיאולוגית זה מראה לנו כמה הקב"ה גדול וכמה אנחנו קטנים' 'וזהו אבא?' 'אפשר לומר שכן בני'. ' אז ברשותך אבא, אני רוצה לומר לך שמבחינה קרימינלית זה אומר שפשוט גנבו לנו את האוהל ...'

אחים יקרים! לכל פרשה יש הפטרה שהיא מעניין הפרשה, יוצאת מן הכלל היא פרשת דברים שבה הפטרה היא מעניין הזמן בהיותה השבת שלפני תשעה באב. גם השנה אנו נקרא את הפטרת 'חזון ישעיהו', וזה אומר לנו שעדיין אנו חסרי בית. גנבו לנו את האוהל... בית המקדש עדיין חרב בעוונותינו הרבים ועם התחושה הזו לצערנו עלינו להיכנס גם השנה לתשעה באב.

תשעה באב שחל להיות בשבת... (הרב ברוך בוקרה שליט"א - מתוק מדבש!)

מובא בירושלמי (ברכות פ"ג, ד): ביקש רבי לעקור תשעה באב שחל להיות בשבת אמר כיוון דאידחי אידחי (כיוון שנדחה יידחה) וחכמים לא הודו לו. מדוע דווקא רבי הוא זה שסבר כך? מסביר נפלא בעל ה'אגרא דכלה' (קיבלתי אשתקד מידידי הרב בנציון סנה שליט"א): מובא בגמרא (שבת קו, א') כשנפטר ל"ע אחד מבני המשפחה צריכה כל המשפחה לדאוג ואם נולד בן זכר נתרפא כל המשפחה. יש קבלה ואמונה כי בתשעה באב נולד משיח בן דוד. לפי זה סובר רבי יהודה הנשיא, שאם תשעה באב חל בשבת נולד בו ביום המשיח, וממילא נתרפא כל המשפחה, דהיינו עם ישראל. ולכן אין צורך בתשעה באב יותר. וכיוון שרבי יהודה הנשיא עצמו הוא מזרע בית דוד, לכן דווקא הוא היה זה שהרגיש והעיר את הסברא הזו.

"כֹּה אָמַר ה' צָבָ-אוֹת צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יְהִיָּה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׁשׂוֹן וְלְשִׂמְחָה וְלִמְעֻדִים טוֹבִים וְהָאֲמַת וְהַשְּׁלוֹם אָהְבוּ". [זכריה ח, יט]

דברים - בין המצרים תשס"ד (נועם שיח)

פעם שמעתי משל נפלא לשני אנשים שנכנסים לתוך חדר "אוצר הספרים", ולנגד עיניהם עומדים וגם ניצבים מאות ואלפי ספרי קודש בכל מקצועות התורה, לשניהם יכול להיות מכך לב נשבר וחלישות הדעת - כל כך הרבה ספרי קודש ישנם, ואנחנו איננו יודעים מכל מה שכתוב שם מאומה. אבל למעשה נפרדים דרכיהם, שכן בעוד שאחד מהם מתייאש תיכף וגומר בדעתו, "לימוד התורה אינו מיועד כנראה בשבילי, אני איני מסוגל להיות תלמיד חכם, כי רואה

אני שהתורה ארוכה מארץ מידה, ואין לי תוחלת ותקווה לדעת וללמוד את כל דברי תלמוד תורתך"

- השני אינו מתייאש, ואומר לעצמו "אתחיל ללמוד לאט לאט, ובסופו של דבר קובץ על יד ירבה", ותיכף למחשבה מעשה, ומתחיל ללמוד דף אחרי דף, מסכתא אחר מסכתא, ספר אחר ספר, וממילא פרוטה לפרוטה מצטרפת, וקובץ על יד ירבה עד שנהיה צורבא מרבנן ותלמיד חכם מופלג. וכמו שאמרו חכמים במדרש (ויק"ר י"ט, ב'): מי שטיפש אומר, מי יכול ללמוד את התורה, נזיקין ל' פרקים, כלים ל' פרקים, מי שפיקח מהו אומר, הריני שונה שני הלכות היום שני הלכות למחר, עד שאני שונה את כל התורה כולה.

והסבר החילוק בין שניהם הוא, שאמנם כאשר שניהם נכנסו וראו ספרים כה רבים, היה להם חלישות הדעת ולב נשבר, רק הראשון הוא מלא בעצבות ומרה שחורה, ופירושו של עצבות הוא לחיות רק את ההווה, דהיינו לחשוב שאין לו חלילה שום תקווה, אין לו שום עתיד, מה שהיה הוא שיהיה, ונשאר בעצבות ובמרה שחורה, ולכן אינו מתקדם ונשאר במצבו הראשון. אבל השני מסתכל על העתיד, יש לו תקווה ואחרית טובה, הוא אמנם שבור בקרבו ומלא מרירות, וכואב לו הדבר שעדיין חסר לו רבות בידיעת התורה, אבל כולו תקווה ומסתכל וצופה אל העתיד שבעזרתו יתברך ידע עוד ללמוד, וזה מרירות טובה בריאה ומבורכת, כי מגיע על ידה ללימוד התורה וידיעת התורה.

וסימן זה צריך שיהיה בידינו, אם נשארים בעצבות ומתייאשים ולא עושים שום פעולה, כי חושבים רק על ההווה, הרי זה מרה שחורה ועצבות, שאין גרוע הימנה, וזה אסור אפילו בתשעת הימים ואפילו בתשעה באב, אבל מרירות עם תקווה שחושב על העתיד שבעזרתו יתברך יהיה טוב, זה מותר ואף חובה, וזה חלק בלתי נפרד מעבודת ה'.

השי"ת בונה ירושלים עם מעשינו הטובים

כאן המקום לציין דברים המעוררים, של הרבי הקדוש רבי נפתלי מראפשיץ בספרו הנודע 'זרע קודש', המבאר לאמור כי הבורא יתברך יבנה את משכנו ואת העיר ירושלים, לפי מידת המעשים הטובים של בניו - בני ישראל: "פי' 'ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם', ש'בונה ירושלים ה'" (תהלים קמ"ז, ב'), ובמה בונה אותה, בימינו, ע"י הימים שלנו, שבכל יום כשאדם עובד אותו ית', הכל לפי מעשיו בונה את ירושלים וביהמ"ק, יש בונה ביום אחד שורה שלימה ויש מניח למשל לבינה אחת, כן בונה האדם מישראל שעובד ד' בכל יום, עד שיהי' נבנה בשלימות ב"ב, וכן שמעתי מהרב הקדוש מו"ה אלימלך זצ"ל, שכשעשה עליית נשמה, ראה שנושאים את כלי הביהמ"ק ואמרו לו שהם אותם הכלים שהוציא הוא מהגלות, ופ"א אמר שנפל בית טומאה אחד בצורה גדולה מאוד, ובכל יום עולים אלפי אלפים בעלי מלאכות בנאים לבנות החומה, אבל יש לי שומר טוב, שכשהרב מו"ה יעקב יצחק מלאהנצהוט מתפלל תפילת י"ח מתפילת מנחה, מפיל כל מה שבונים, והבנתי דבריו הקדושים שמפיל זה ע"י תפילתו, ובונה חומות ירושלים, לפי ערך זה מפיל מהבית הזה של טומאה, כי כשזה קם זה נופל..."

חלב העיזים כנגד ביצי התרנגולות

המהרש"א (בכורות ח) מבאר, כי ימי בין המצרים עשויים להביא לאדם תועלת עצומה, וסגולתם כסגולת הימים בין ר"ה להושענא רבא.

הגמ' מספרת על דו שיח שהתנהל בין חכמי ישראל לזקני אתונה. זקני אתונה הציגו בפני חכמי ישראל שתי ביצים לבנות ושאלו: איזו ביצה הוטלה ע"י תרנגולת שחורה, ואיזו ביצה הוטלה ע"י תרנגולת לבנה? כתשובה, הציגו חכמי ישראל בפני זקני אתונה שתי גבינות צחורות, ושאלו האם תוכלו לדעת איזו גבינה הוכנה מחלב עז שחורה, ואיזו הוכנה מחלב עז לבנה? הסיפור בגמרא טעון ביאור. מה ביקשו זקני אתונה, להשיג בשאלתם המוזרה, ומה כוונת חכמי ישראל בתשובתם? המהרש"א מבאר, כי לא ניסוי מדעי נערך שם, אלא ויכוח מהותי על תקוות ישראל בגלותם. הביצה, ממנה בוקע אפרוח כעבור 21 יום, מסמלת 21 ימים. הביצה, שנולדה לתרנגולת הלבנה, מסמלת 21 ימים קדושים ומעולים שבשנה, שבין ראש השנה להושענא רבא. ואילו הביצה, שנולדה לתרנגולת השחורה מסמלת 21 הימים הקשים שבשנה, שבין י"ז בתמוז לתשעה באב. האם תוכלו להבחין איזו ביצה נולדה לתרנגולת הלבנה, ואיזו לתרנגולת השחורה? שאלו זקני אתונה האם תוכלו לתלות תקווה בימים הקדושים שבשנה, אחר, שיש כנגדם כ"א ימים קשים ומרים? כשם, שאינכם יכולים להבחין בין הביצים, כך אינכם יכולים להיאחז בימים הקדושים שבשנה! אך תשובת חכמי ישראל הייתה סדורה ומוכנה. שתי הגבינות שנעשו מחלב עיזים, עז לבנה ועז שחורה, סימלו שעירי העיזים של יום הכיפורים. הגבינה, שנעשתה מחלב העז הלבנה - סימלה את השעיר שהוקרב לה, ואילו הגבינה שנעשתה מחלב העז השחורה - סימלה את השעיר שנשלח לעזאזל. האם תוכלו להבחין איזו גבינה נעשתה מחלב העז הלבנה, ואיזו נעשתה מחלב העז השחורה? שאלו חכמי ישראל, כשם שאי אפשר להבחין בין הגבינות, כך גם אין מקום לחלק בין שעירי יום הכיפורים. כשם שהשעיר שהוקרב לה' כיפר על ישראל והביא להם תועלת, כך השעיר שנשלח לעזאזל לא נועד אלא לתועלת ישראל, כפי שמסופר בגמרא (ראש השנה לא): שעד שלא היה השעיר מושלך לעזאזל - לא הייתה מלבינה הזהרית שבבית המקדש. ההיקש לשאלת זקני אתונה היה ברור. כשם שמימי המועדים ניתן להפיק תועלת רוחנית וקירבת א-לוקים, כך ניתן להפיק קרבת ה' מהימים הקשים של בין המצרים. וכשם שהימים שבין ראש השנה להושענא רבא מסוגלים לטהרה ולקרבת א-לוקים, כך בימים שבין י"ז בתמוז לתשעה באב - הימים מיוחדים להתעלות בעבודת ה' ולהשגות רוחניות כבימים הנוראים.

הנביא זכריה אומר "כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי, יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו - "לעתיד לבוא, כשיבוא המשיח, יתבטלו הצומות כימי אבל וצער. אולם מה מקום להפכם לימי שמחה וששון? אלא, ימי החורבן במהותם הינם ימי מועד וקשר עמוק להקב"ה, ימים של רוממות רוח ותחושת שותפות עם השכינה הקדושה. יום תשעה באב נקרא מועד (איכה א, טו): "קרא עלי מועד, "וכך ימי הצומות, ימי התוועדות וקשר להקב"ה. מועד מלשון התוועדות כפי שנאמר (שמות ל, ו): "אֲשֶׁר אֹעֵד לְךָ שְׁמָה."

חידון פרשת דברים

הצגת תשובות

1. מהו המקום המופיע בפרשתנו אשר שמו זהה לשם אחד מקרוביה של רבקה אמנו?
2. אילו שתי מתכות מוזכרות בפרשה זו?
3. באילו שני הקשרים מוזכר המספר 11?
4. באילו שני הקשרים מוזכר המספר 1,000?
5. איזה עם זר מוזכר בפרשה זו שתיים עשרה פעמים, ואיזו ארץ זרה מוזכרת שלוש עשרה פעמים?
6. איזה עם מדומה בפרשה זו לחרק כלשהו? היכן עוד מוזכרת בתורה קבוצה מסוימת של אנשים שהשוותה לחרקים?
7. מי מוזכר בפרשה זו בפעם הראשונה מאז פרשת וירא, ומי מוזכר בה לראשונה מאז פרשת וישלח?
8. היכן מוזכר שלג בפרשה זו?
9. מהם ארבעת המקומות בפרשה זו שבהם נאמר לא לפחד?
10. מהם שלושת המקומות בחומש בראשית שבהם ה' אומר למישהו לא לפחד?
11. אילו ששה שמות של ספרים מהתנ"ך מופיעים בפרשה זו?

תשובות

1. מהו המקום המופיע בפרשתנו אשר שמו זהה לשם אחד מקרוביה של רבקה אמנו?
שמו של אחד המקומות שמופיע בדברים א א הוא לבן, וזה גם שמו של אחיה של רבקה (בראשית כד כט).
2. אילו שתי מתכות מוזכרות בפרשה זו?
שמו של אחד המקומות המוזכרים בדברים א א הוא "די זהב". על ערשו של עוג נאמר שהוא עשוי ברזל (דברים ג יא).
3. באילו שני הקשרים מוזכר המספר 11?
בני ישראל היו במרחק "אחד עשר יום" מחורב (דברים א ב). משה מדבר אל בני ישראל בחודש ה"עשתי עשר" (האחד עשר) של השנה (במדבר א ג).
4. באילו שני הקשרים מוזכר המספר 1,000?

משה מברך את בני ישראל "יוסף עליכם ככם, אלף פעמים" – שהם יהיו פי 1,000 יותר (דברים א יא). משה מסביר שהוא היה זקוק לעזרה בהנהגת העם, ומינה שופטים שונים, כולל "שרי אלפים" (דברים א טו).

5. איזה עם זר מוזכר בפרשה זו שתיים עשרה פעמים, ואיזו ארץ זרה מוזכרת שלוש עשרה פעמים?

האמוריים מוזכרים 12 פעמים, וארץ הבשן מוזכרת 13 פעמים.

6. איזה עם מדומה בפרשה זו לחרק כלשהו? היכן עוד מוזכרת בתורה קבוצה מסוימת של אנשים שהשוותה לחרקים?

האמוריים דומו לדבורים, בשל הדרך בה הם תקפו את בני ישראל שניסו להיכנס לארץ כנען לאחר מקרה המרגלים (דברים א מד). בפרשת שלח, המרגלים נראו בעיני עצמם כמו חגבים לעומת הענקים שחיו בכנען (במדבר יג לג).

7. מי מוזכר בפרשה זו בפעם הראשונה מאז פרשת וירא, ומי מוזכר בה לראשונה מאז פרשת וישלח?

לוט מופיע בפרשה זו בפעם הראשונה מאז פרשת וירא (דברים ב ט). שמו של עשיו שלא הוזכר מאז פרשת וישלח, מופיע בפרשתנו פעמים רבות (דברים ב ד).

8. היכן מוזכר שלג בפרשה זו?

הפסוק אומר שהאמוריים קראו להר חרמון בשם "שניר". על פי רש"י משמעות המילה שניר היא "שלג" בגרמנית ובכנענית. עד היום מכוסה חלקו העליון של הר החרמון בשלג.

9. מהם ארבעת המקומות בפרשה זו שבהם נאמר לא לפחד?

א. קודם לשליחת המרגלים, משה אומר לעם ישראל "אל תירא ואל תחת" לרשת את ארץ ישראל (דברים א כא). ב. ה' אומר למשה "אל תירא" להילחם בעוג (דברים ג ב). ג. משה מצווה על יהושע לא לפחד ממלכי כנען (דברים ג כב). ד. כשמשה ממנה שופטים הוא אומר להם "לא תגורו" מפני איש (דברים א יז).

10. מהם שלושת המקומות בחומש בראשית שבהם ה' אומר למישהו לא לפחד?

א. בפרשת לך לך, אלוקים אומר לאברהם לא לפחד משום שהוא יגן עליו ויתן לו שכר רב (בראשית טו א). ב. בפרשת תולדות, ה' מעודד את יצחק במילים "אל תירא", אחרי שליצחק היו מספר מריבות עם הפלישתים על הבארות (בראשית כו כד). ג. בפרשת ויגש, ה' מרגיע את יעקב לא לפחד לעזוב את כנען ולרדת מצרימה (בראשית מו ג).

11. אילו ששה שמות של ספרים מהתנ"ך מופיעים בפרשה זו?

דברים (דברים א א), במדבר (דברים א א), איכה (דברים א יב), יהושע (דברים א לח), ויקרא (דברים ג יד) ומלכים (ויקרא ג כא).

שאלות חידון א'ב' לפרשת דברים

- א. אחד הנחלים שעברו בני ישראל לפני שנכנסו לארץ
- ב. אחד הדברים מהם פחדו המרגלים והפחידו את כל העם
- ג. האימים היו עם...
- ד. לערים הבצורות בחומה גבוהה היו...
- ה. הזמינו, המציאו
- ו. כעס
- ז. שם נוסף לארץ רפאים
- ח. סיחון היה מלך...
- ט. המרגלים אמרו על הארץ –
- י. אביו של כלב
- כ. שם של עם
- ל. סיחון מלך חשבון אמץ את...
- מ. אל תצר את...
- נ. יהושע היה בנו של...
- ס. שם מקום
- ע. מלך הבשן
- פ. הנהר הגדול
- צ. הם קראו לחרמון – "שריון"
- ק. שם ישבו ישראל ימים רבים
- ר. שם של ארץ
- ש. עשו קבל בירשה את הר...
- ת. לכאורה שם מקום אולם רבי שמעון בר יוחאי אומר שאין שם מקום כזה

התשובות לחידון א'ב' פרשת דברים

- א. ארנון
- ב. בני ענקים
- ג. גדול ורב ורם כענקים
- ד. דלתים וברח
- ה. הבו
- ו. ויקצף
- ז. זמזמים
- ח. חשבון
- ט. טובה הארץ
- י. יפנה
- כ. כפתרים

- ל. לְבָבו
- מ. מוֹאָב
- נ. נוֹן
- ס. סִלְכָה
- ע. עוֹג
- פ. פֶּרֶת
- צ. צִידָנִים
- ק. קֹדֶשׁ בְּרוּעַ
- ר. רְפָאִים
- ש. שְׁעִיר
- ת. תִּפְל